

VAESUS

sinu kohvitassis

MAKE
TRADE
FAIR

www.maketradeair.com

Tänuõnad

Käesoleva raporti autoriteks on Charis Gresser ja Sophia Tickell. Autorid soovisid tänada kõiki Oxfami töötajaid, partnereid ja spetsialiste, kes aitasid raporti valmimisele kaasa. Eriti soovisid nad välja tuua järgmiste inimeste panuse:

Jeff Atkinson, Peter Baker, Bert Beekman, Izzy Birch, Phil Bloomer, Ian Breminer, Liam Brody, Geronimo Brumatti, John Burstein, Constantino Casasbuenas, Antonio Castro, Celine Charveriat, John Crabtree, Geneviève Deboeck, Xavier Declercq, Siddo Deva, Chad Dobson, Pablo Dubois ja Néstor Osorio ning kolleegid Rahvusvahelises Kohviorganisatsioonis, Diana Gibson, Christopher Gilbert, Duncan Green, Tran My Hanh, Than Thi Thien Huong, Marita Hutjes, Jon Jacoby, Karen St Jean-Kufuor, Jörn Kalinski, Gezahegn Kebede, Khamlouang Keoka, Martin Khor, Patrick Knight, Tatiana Lara, Max Lawson, Ana Eugenia Marin, Ruth Mayne, Monica Naggaga, Michael Oyat, Rainer Quitzow, Andrew Ray, Alex Renton, Colin Roche, Geoff Sayer, John Schluter, Robert Simmons, Dang Kim Son, Hoang Xuan Thanh, Steve Thorne, Simon Ticehurst, Pauline Tiffen, Abera Tola, Wendel Trio, Albert Tucker, Mick Wheeler, Dereje Wordofa ja Luuk Zonneveld.

Teksti toimetajateks olid Kate Raworth ja David Wilson, kujundajaks Barney Haward.

Osa raportis viidatud uurimistööst valmis Euroopa Komisjoni rahalisel toetusel. Raportis avaldatud seisukohad kuuluvad autoritele ja ei esinda toodud kujul Komisjoni ametlikke seisukohti.

© Oxfam International 2002

www.maketrade-fair.com

advocacy@oxfaminternational.org

Sisukord

Tänuõnad

Kokkuvõte

1. Kohvikriis

Kriis, milline kriis?

Kui kohvi langeb õitsengust põrmu...

Kohvitootvate ühiskondade ja -riikide allakäik

- Pered jäävad nälga
- Lapsi sunnitakse kooli pooleli jätma
- Halvenev tervishoid
- Puuduses vaevlevad hooajatöölised ja töölised
- Narkootikumide kasvatamise kiusatus suurenemine
- Riikide majanduskriisid

2. Kriisi juured

Turu ümberstruktureerimine: reguleeritud üleujutatuks

- Reguleeritud turu kokkukukkumine
- Tutvugem hiiglastega: Brasiilia ja Vietnam
- Mahajääv nõudlus

Võimude ebavõrdsus turul:

rahatud farmerid, tuludes suplevad röstijad

Kuhu lähevad kõik tulud? Väärtusahelat uurides...

Röstijate paradüüs: jumalikud tulud keset kriisi

- Brändi võim
- Hinnakontroll
- Sega ja sobita: paindlikud segud
- Futuuriturud: paindlik rahastamine

Uus tehnoloogia ja tehnikad suruvad alla kvaliteedi

Uus röstimistehnoloogia: pigistab kohvioast viimse tilga

Liiga palju robustat, liiga vähe arabicat...

Intensiivsed põllumajandustehnikad halvendavad kvaliteeti ja kurnavad maad

Puuduvad alternatiivid: kahanevad tarbekaubad ja maa arengu allakäik

- Kohvi kui rahavilja alternatiivide vähesus
- Sõltuvuses allakäivatest tarbekaupadest
- Realseeritakse liiga vähene osa potentsiaalsest väärtusest
- Suutmatust soodustada maaelu arengut
- Ebapiisav regulatsioon
- Farmerite ja tööliste organisatsioonid rünnaku all
- Vähene informeeritus
- Liiga vähene väljaõpe ja toetus
- Halvad laenud, puuduvad uued krediitvõimalused
- Maaelu nõrk infrastruktuur
- Vähenev abi ja topeelstandardid: farmerid reedetud doonorite poolt

3. Niššiturud – pääsetee? Mitte kõigi jaoks

Õiglase Kaubanduse tooted: lootusekiir

Kohvi eribrändide suurem väärtus

Sama väljapääsu suunas joostes?

Inertsist vanas suunas liikumisel pole alust

4. Kriisist väljumine: tegutsemisstrateegia

Taastada pakkumise ja nõudluse tasakaal

Taastada kvaliteeti ja tõsta tootlikkust

Tõsta hindu, anda tootjatele tagasi nende elatis

Säilitada ja luua väärtust tõstvat suutlikkust

Luua maaelu arengu jaoks reaalsed

alternatiivid

Kokkuvõte

Soovitused: Kohvitootuse päästmisplaani

Viited

Taustauuringud

Oxfami programm kohvitootjatega

Oxfam Internationali kontaktandmed

Kokkuvõte

Maailmas valitseb kriis, mis on hävitamas 25 miljoni kohvitootja elatise. Kohvi hind on viimase kolme aastaga langenud peaaegu 50 protsenti, viimase 30 aasta madalamaile tasemele. Pikemas perspektiivis paistab asi süngene. Arenevate riikide kohvifarmerid, enamuses väiketootjad, müüvad praegu oma toodangut palju väiksema hinna eest, kui nad on selle tootmiseks kulutanud – näiteks Vietnami Dak Laki provintsis on see vaid 60 protsenti tootmise kuludest. Farmerid on sunnitud oma toodangut kahjumiga müüma, samas toob brändikohvi sisse kopsakaid summasid. Kohvikriisist on saanud arengukatastroof, mille mõju saame tunda veel kaua aega.

Perekonnad, kelle sissetulek sõltub kohvitoodangust, võtavad oma lapsed, eriti tüdrukud, koolist ära. Nad ei saa enam endale lubada esmavajalikke ravimeid ja hoivavad kokku toidu pealt. Peale kohvifarmerite jäävad töötama ka kohvi hulginüüjad. Kannatavad riikide majandused ja mõnede pankade äri on kokku kukkumas. Pumbatakse tühjaks valitsuse fondid, mis omakorda kahjustab tervishoiu- ning haridussüsteemi ja suurendab veelgi valitsuste välisvõlgasid.

Leitav lahendus peab olema kooskõlas kriisi mastaapsusega. Vaja on Kohvitööstuse Päästmisplaani, mis ühendaks kõik kohvitööstuses osalevad põhirühmid ning mis tagaks kohviturul kasumi nii rikastele kui vaestele. Jutt käib rohkemast kui pelgalt kohvist. Kõne all on ühe globaalse probleemi võtmeelement – maailma kaubanduse õiglaseks muutmine.

Kohviturg on hävimas. See on hävimas väiketootjate jaoks, kelle jaoks kohvi kasvatamine oma perekonna maadel oli peamiseks sissetulekuks. See on hävimas kohalike kohviksporditajate ja ettevõtjate jaoks, kes ei suuda halastamatu rahvusvahelise konkurentsiga sammu pidada. Ja see on hävinemas valitsuste jaoks, kes toetasid kohvitootmist eesmärgiga suurendada oma ekspordituluseid.

Kümne aasta eest moodustasid tootjariikide eksporditulud kolmandiku kogu kohvituru väärtusest. Täna on selle osakaal väiksem kui kümme protsenti. Viimase viie aasta jooksul on kohvikspordi väärtus langenud 4 miljardi USA dollari võrra.; võrrelda seda Hondurase, Vietnami ja Etiopia 1999 ja 2000 aasta riigivõla kogumaksetega - 4.7 miljardit USA dollarit.

Kõigi eelduste kohaselt kohviturg veab lõpuks alla ka hiiglaslike kohvitöötlemisfirmasid, kes praegu nii innukalt on ametis roheliste kohviubade muutmise rohelisteks dollariteks. Neli suurt röstimisfirmat, Kraft, Nestlé, Procter & Gamble, ja Sara Lee, omavad kõik kohvibrände, mille aastakäive on väärtusega 1 miljardit USA dollarit või rohkem. Koos Saksa gigandi Tchiboga ostavad need firmad igal aastal peaaegu poole maailma kohvitoodangust. Kasumimarginaalid on

kõrged – Nestlé on lahustuva kohviga teeninud hinnanguliselt 26 protsendise kasumi. Sara Lee kohvikasum on eeldatavalt 17 protsenti, mis on teiste toidu- ja joogibrändidega võrreldes väga kõrge arv. Kui kõik tootmisahela lüliid kasumit teeniksid ei oleks see oluline. Praeguses olukorras aga, kus farmerid saavad oma toodangu eest väiksemat hinda kui on nende kulutused tootmisele, tuleb suurfirmade kasumite kasv maailma vaeseimate inimeste arvelt.

Lõpmatuseni madalamat hinda makstes, hoolimata selle tõttu kannatavatest farmeritest, on pikemas perspektiivis ohtlik strateegia. Ja isegi lühemas perspektiivis ei aita see kaasa lahustuva kohvi tootjate ärihuvidele. See on eriti ohtlik arvestades, et need firmad sõltuvad tarbijate heausklikkusest. Tõus Õiglase Kaubanduse kaubamärgiga toodete läbimüügis viimastel aastatel näitab, et tarbijad hoolivad nende ostetud kaubad tootnud inimeste kannatustest.

Kohvitööstus on põhjalike ja paljude jaoks valuliste muutuste keerises. See on muudetud reguleeritud turust, kus valitsusel oli aktiivne roll nii riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil, vaba turumajandusega süsteemiks, kus igaüks võib osaleda ja kus turg ise määrab kohvi hinna. Hiljuti on see kaasa toonud väga odavad toorainehinnad hiiglaslikele kohvifirmadele.

Samal ajal on teinud dramaatilise sisenemise turule Vietnam ning Brasiilia on suurendanud oma juba niigi suurt toodangut. Tulemuseks on see, et tõusnud on kohvitoodang ja kaubeldakse rohkem madalalvaliteedilise kohviga, mis toob farmerite jaoks kaasa katastroofilise hinnalanguse. Praegu toodetakse kaheksa protsenti rohkem kohvi kui seda tarbitakse. Samas on kohvifirmad aga aeglaselt reageerinud asjale, mida üks neist on nimetanud üheks kohvifirmade põhivastutuseks praeguses kriisis – nõudluse tekitamine kohvi järele. Praegune 1-1.5 protsendine kasvumäär nõudluses jääb tugevalt alla rohkem kui kaheprotsendilisele tõusule tootmises.

Vähenevast tarbimisest hoolimata on kohvitootjatel kuldsed ajad. Vaba turg annab neile enneolematud valikuvõimalused. Tänapäeva standardiseeritud kohvisegud võivad koosneda rohkem kui 20 erinevast kohvisordist. Kee rukas riskikontroll ja ettevaatusabinõud võimaldavad firmadel hiireklikkiga osta tooraineid nende segude valmistamiseks madalaima hinnaga pakkujalt.

Väärtuseahela teisest otsast vaadates ei tundu turg üldse nii vabana. Ilma teede või transpordita, ilma tehnilise baasi, krediidiga või informatsioonita on suurem osa farmeritest rändkaupmeeste mõju all, kes ostavad kokku kesiste "võta-või-jäta" hindadega. Farmerite esimene loogiline valik, liikuda kohviärist muu tegevuse juurde, on tulvil probleeme. See nõuab raha, mida neil ei ole ja paremate tulevikuväljavaadete vastu, mida kasvatada.

Farmeri jaoks on oma kohvipuude hulgamine peale nelja aastat ootamist, mil puud vilja kandma hakkavad, väga riskantne strateegia.

Kohvituru läbikukkumine on osaliselt tingitud ka rahvusvaheliste institutsioonide poliitika suutmatusel. Maailmapank ja Rahvusvaheline Valuutafond on julgustanud vaeseid riike oma kaubandust liberaliseerima ja nende " suhtelises eelisolukorras" olevatel aladel ekspordipõhist majanduskasvu taotlema. Paljude vaeste riikide põhiprobleem on see, et oodatud kasv võib väga väikeseks jääda – tendents, mida kohvi ja teiste põllumajanduslike esmatarbek aupade tulv maailmaturule tõestanud on. Need riigid leiavad end olukorrast, kus nad on sunnitud müüma tootmaterjale hinnaga, mis absoluutselt ei ole proportsionis poletidele jõudva lõpptote hinnaga.

Isegi vaba kohvituru raamistikus saab neid institutsioone süüdistada oma kohustuste hooletusse jätmises. Kuhu jäi arenguriikidele usaldusväärse nõu andmine tarbekaupade üldiste globaalsete trendide ja nende arvatava mõju kohta hindadele? Milliseid kiireid samme astuvad doonorvalitsused tagamaks, et kõige vaesematele riikidele paremini majandatavate välisvõlgade loomise püüdeid ei ohusta tarbekaupade kriisid?

Kuni praguseni on rikkad tarbijariigid ja seal baseeruvad suurfirmad reageerinud tekkinud kriisile täiesti vabandamatu ükskõiksusega. Inimeste kannatustest on küll palju räägitud, kuid vähe on jõutud tegudeni. Praegused turupõhised lahendused – Õiglase Kaubanduse kaubamärgi ning erimärgistusega kohvid on tähtsad – kuid vaid osade farmerite jaoks. Nad aitavad vähendada vaesust ja säästa keskkonda. Kuid vaja on süsteemset lahendust, mis ei pakuks praegusele kriisile ainult osalist lahendust.

Tõeline eesmärk on panna kohviturug tööle kõigi osalejate jaoks. Tuleb aru saada, et eelnevad katsed turul sekkuda on ebaõnnestunud ja teha sellest omad järeldused. Ja järeldused tuleb teha ka praegu toimuvast. Madalad kohvihinnad annavad turu ostjate võimusesse ja loovad olukorra, kus maailma ühed kõige väiksema mõjuvõimuga inimesed kauplevad avatud turu tingimustes maailma kõige rikkamate ning mõjukamatega. Selle tulemusel muidugi muutuvad rikkad veelgi rikkamaks ja vaesed jäävad vaesemaks. Olukorra ümberpööramiseks on vaja kõigi kohvitööstuses osalevate lülide aktiivset osalemist.

Järgmine aasta on kriitilise tähtsusega. Kohvitootjate riikide valitsused on loonud plaani vähendada kohvitootmist ja seega parandada turul oleva kohvi kvaliteeti. See plaan töötab ainult juhul, kui see saab rikkaste riikide ning firmade toetuse ning kui seda saadavad täiendavad meetmed pikaaajalise hüljatuse tõttu kannatava maaeluarengu taaselustamiseks.

Oxfam kutsub üles ühinema Kohvitööstuse Päästmisplaaniga, mis teeks kohviturul osalemise tasuvaks nii rikkastele kui vaestele. Plaan peab praegusest kriisist ülesaamiseks ning stabiilsema t uru loomiseks ühendama kõik suuremad huvigrupid kohvitööstuses.

Ühe aastaga peaks Päästmisplaani Rahvusvahelise Kohviorganisatsiooni(ICO) egiidi all saavutama järgneva:

1. Röstimisfirmad hakkavad farmeritele tooraine eest maksma korraliku hinda (mis ületab nende tootmiskulud), et nad saaksid saata oma lapsed kooli, lubada endale ravimeid ja piisavalt toitu.
2. Kohvikasvatajatele makstavaid hindasid suurendatakse vähendades turul olevaid kohvivarusid ja juurdetulevat toodangut järgneval viisil:
 - Röstijafirmad kauplevad ainult Rahvusvahelise Kohviorganisatsiooni (ICO) poolt määratud kvaliteedistandarditele vastava kohviga.
 - Hävitatakse vähemalt viis miljonit rikkaste riikide ning röstimisfirmade toetuste abil toodetud kohvipakki.
3. Luuakse fondid eesmärgiga toetada vaeste farmerite üleminekut alternatiivsetele elatusallikatele, mis teeksid nad kohviturust vähem sõltuvaks.
4. Röstimisfirmad lubavad suurendada Õiglase Kaubanduse märgistusega kohvi osakaalu kahe protsendini nende ostetud kohvi koguhulgast.

Päästmisplaani peaks olema pilootprogramm pikemaajalise Tarbekaupade Majandamise Algatusele, mille eesmärgiks on sobivate hindade loomine ning alternatiivsete elatusallikate leidmine farmerite jaoks. Programmi tulemused peaksid sisaldama järgnevat:

1. Tootja- ning tarbijariikide valitsused loovad nõudluse ja pakkumise vahelise ebavõrdsuse kaotamiseks mehhanismid, mis tagavad tootjatele mõistuspärased hinnad. Sellistes skeemides peaksid farmerid olema piisaval määral esindatud.
2. Tootjariikide valitsused teevad koostööd vältimaks, et turule ei satuks rohkem tarbekaupu kui seal neid võimalik müüa on.
3. Tootjariigid hakkavad saama toetust, et nad suudaksid realiseerida rohkem oma toote potentsiaalset väärtusest.
4. Suur doonorite poolne rahastus programmidele, mis aitaksid vähendada väikefarmerite liigset sõltuvust põllumajanduslikest tarbekaupadest.
5. Firmad hakkavad kõikide tarbekaupade, sealhulgas kohvi eest maksma korralikku hinda.

1. Kohvikriis

Eksisteerib kriis, mis mõjutab 25 miljonit kohvitootjat elu üle kogu maailma. Kohvihind on langenud viimase 30 aasta madalamaile tasemele ja tulevikuväljavaated on sünged. Arengur iikide kohvitootjad, kellest enamus on väikeettevõtjad, müüvad oma saaki alla tootmishinna. Kohvikriisist on saamas arengukatastroof, mille tagajärgi tunneme veel kaua.

Perekonnad, kelle sissetulek sõltub kohvitoodangust, võtavad oma lapsi, eriti tüdrukuid koolist ära. Nad ei suuda endale lubada esmaseid ravimeid ning on sunnitud kokku hoidma toidu pealt. Lisaks farmerite peredele kannatavad ka riiklikud majandused. Kohvikaupmehed lähevad pankrotti, mõnedel pankadel on probleeme ja valitsused, mis sõltuvad kohvipõhisest eksporditulust on silmitsi tõsise eelarvelangusega hariduse ja tervishoiu sektorites ning halbade võimalustega vähendada oma välisvõlga.

Kui globaliseerumine peaks ka vaeste jaoks mõttekas olema – kui kaubandus peaks ka vaeste jaoks töötama – siis ei tohi kohvitööstus vaeseid niimoodi alt vedada nagu ta seda praegu teeb. See ei pea niimoodi olema.

Kriis, milline kriis?

Heitke pilk suvalisele ostutänavale rikkas maailmas ja te veendute - kohvitööstusel läheb hästi. Parimad kinnisvarapiirkonnad on täitunud teleseriaali "Sõbrad" stiilis nooruslikust sõbralikkusest pakatavat õhkkonda pakkuvate kohvibaaridega. Raamatupoodides ja kaubanduskeskustes asuvad kohvikud, kust levib värsket kohvi lõhna ning väsinud küllastaja te suminat. Rongijaama kohviputkad pakuvad espressode, café latete ja cappuccinode maailmaga hästi kursis olevatele reisijatele kiiret kohvielamust.

Äri õitseb ka maailma nelja suurima kohvifirma või röstitaja – Kraft Foods, Nestlé, Procter & Gamble, ja Sara Lee –kontorites. Nelja peale kokku kontrollivad need firmad suuremaid kohvibrände: Maxwell House, Nescafé, Folgers, ja Douwe Egberts. Kraft – mida ennast kontrollib tubakafirma Philip Morris – teenis 2001 aastal karastusjookide, teraviljatoodete ja maiustuste müügiga üle 1 miljardi USA dollari suuruse kasumi. Nestlé'i lahustuv kohv – mida juuakse 3900 tassi igas sekundis – teenib selliseid kasumeid, et üks investeerimis-spetsialist kirjeldas seda kui ärimaailma paradiisi.¹

Kohvitööstuse tulususe varjus on paljudel raske aru saada, et selle näiliselt kullast vilja tootmine jätab miljoneid farmereid täielikku vaesusesse. Üks Uganda kohvifarmer võttis paljude Oxfami poolt intervjueeritud kohvitootjate mure kokku:

'Ma sooviksin teie inimestele öelda, et jook, mida nad joovad on kõikide meie probleemide põhjus. Me kasvatame seda vilja oma hõigiga ja müüme mitte millegi eest.'

– Lawrence Seguya, Mpigi, Uganda.
Veebruar 2002²

Maailma kohvituru ees seisev väljakutse on hea näide probleemist, mis seostub paljude tarbekaupadega, millest arenguriigid suurel määral sõltuvad. Sellele probleemile lahenduse leidmine on katsumus, mis näitab, kas globaliseerumine – ja selle loodud turg suudab – arvestada ka vaeste inimeste vajadustega.

Kui kohvi langeb õitsengust põrmu...

Arengumaade farmerite jaoks tähendas kohv väljavaateid paremale tulevikule.

Kohvi on üks vähestest rahvusvaheliselt kaubeldavatest tarbekaupadest, mille tootmine ei toimu suurtes istandustes, vaid enamasti väikeettevõtja-test farmerite poolt. 70 % maailma kohvist kasvatatakse istandustes, mille suurus on alla 10 ha ja sellest omakorda suurem osa pere istandustes, mille suurus on keskmiselt 1-5 ha.

Isegi riikides nagu Brasiilia, India ja Keenia, kus on suured istandused leidub rohkesti väiketootjaid.

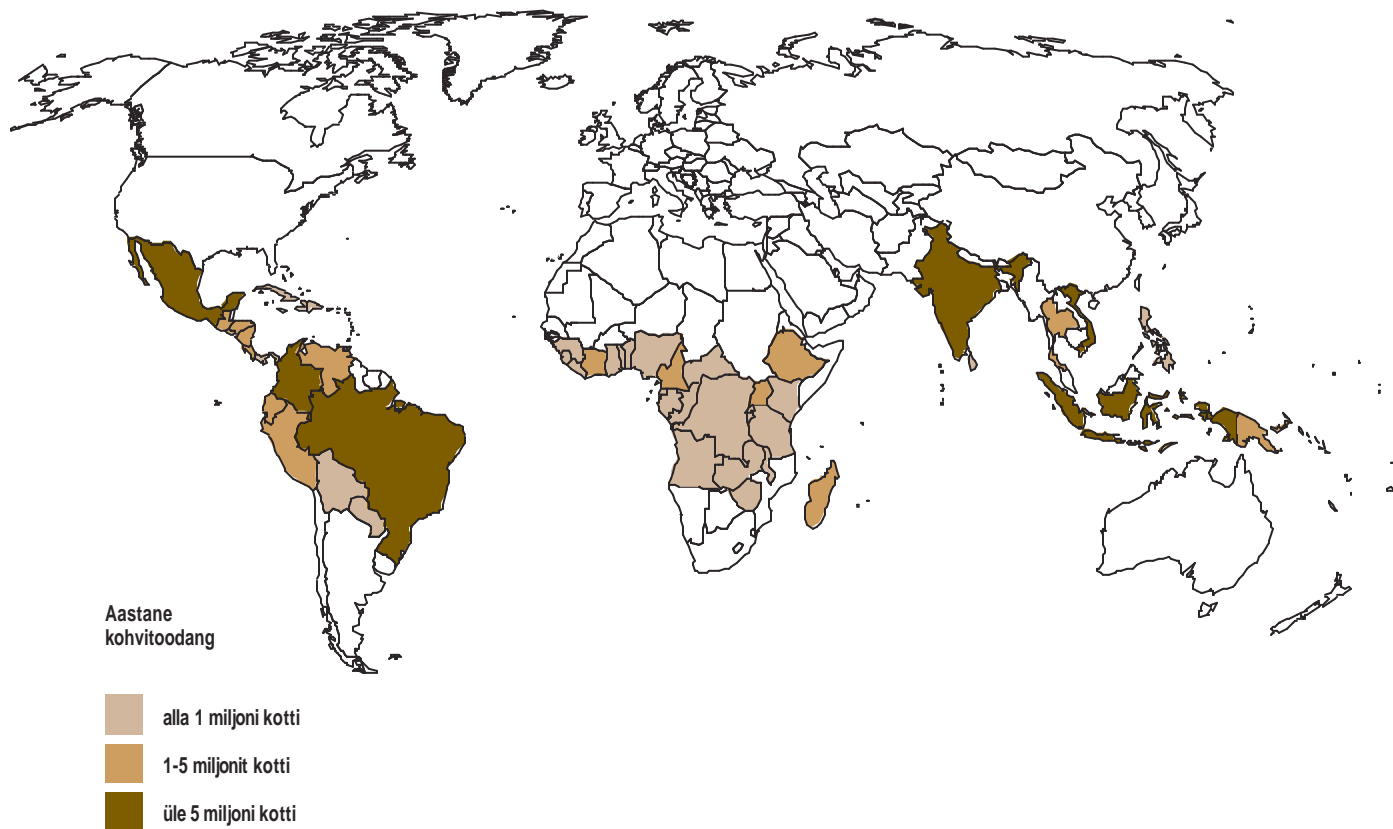
Väikeettevõtjatest farmerid said varem oma kauba eest head hinda. Nad suutsid oma peret toita, lapsed kooli saata ja lubada endile korralike elamistingimusi.

Näiteks Kilimandžaa piirkonnas Tansaania tähendas kohvi pealt teenitud raha kõrgemat kirjaoskusprotsenti ja paremat toitumist.³ Kolumbias rahastati kohvituludega koole, infrastruktuuri ja farmerite väljaõpet. Kohvitootmise piirkondades on vähem levinud poliitiline vägivald, mis on osa riigiteiste piirkondade igapäevaelust – asjaolu, mida osaliselt selgitatakse kohvifarmerite suhtelise jõukusega.

On kahte põhi sorti kohvi: robusta ja arabica. Robusta – nagu ta nimigi viitab – on vastupidav taim. Parema kvaliteediga arabicat – oma pehmema maitsega – kasvatatakse kõrgemates piirkondades. Seda on raskem kasvatada ning ta on ka haiguste suhtes vastuvõtlikum, kuid toob ka rohkem sisse. Seda müüakse kohvi eriturgudel ning kasutatakse oma maitse tõttu lahustuvates kohvisegudes.

Kohvi kasvatatakse ekvaatori ümber asetsevas laias troopika ning subtroopika vööndis, sealhulgas maailma kõige suuremate arenguprobleemidega käes vaevlevates riikides (joonis 1).

Joonis 1: Kohvitootmine maailmas aastal 2001

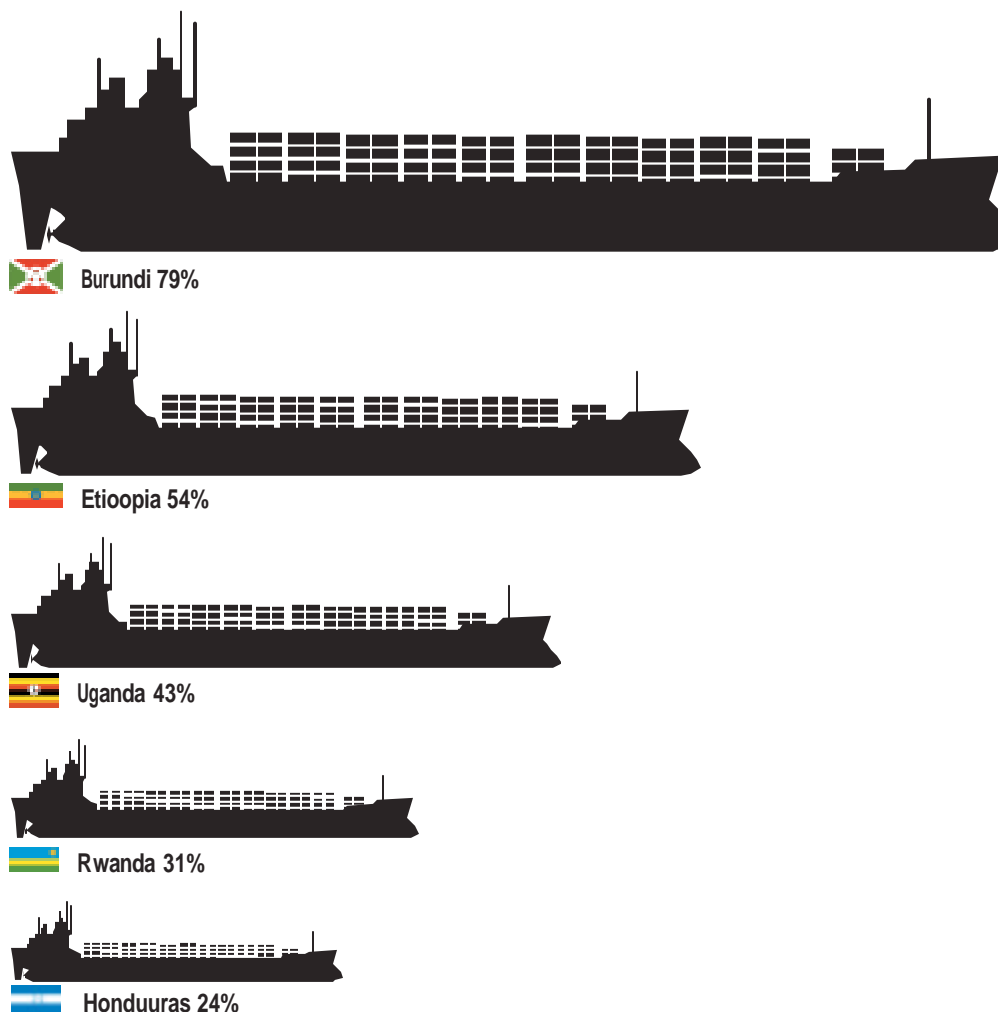
Maailma vaeseimate riikide majandused on väga suures sõltuvuses kohvitöö stusest. Eriti suur on sõltuvus mõnedes Aafrika riikides. Ugandas oleneb ühel või teisel viisil kohvitööstusest saadavatest tuludest umbes neljandiku inimeste elatis. Etiopias moodustab kohvi üle 50 protsendi ekspordi tuludest, Burundis on sama arv koguni 80 protsenti (tabel 2). Guatemalaas sõltub üle 7 protsendi rahvastiku elatusallikas kohvist; naaberriigis Honduurases, peaaegu 10 protsendi.⁴ Kesk-Ameerika vaesuselt teises riigis Nikaraaguas moodustab kohv 7 protsenti riigituludest.⁵

Isegi kui riikide majandused tervenisti ei ole kohvist sõltuvuses võivad mõnikord piirkonnad ja kogukonnad seda olla. Mehhikos on kohv endiselt tähtis artikkel, eriti 280 000 põliselanikust farmerile, kes elavad peamiselt vaesemates osariikides nagu Oaxaca, Chiapas, Veracruz ja Puebla.

Ehkki Brasiilias moodustab kohvi vaid kuni viis protsenti kogu välistehingute tuludest, annab see elatist 230 000 kuni 300 000 farmerile ja pakub veel kolmele miljonile tööd kohvitööstuses.⁶ Indias annab kohvitööstus sissetuleku kolmele miljonile inimesele.⁷

Joonis 2. Sõltuvus kohviekspordist

Kohviekspordi osa kogu ekspordist (2000)

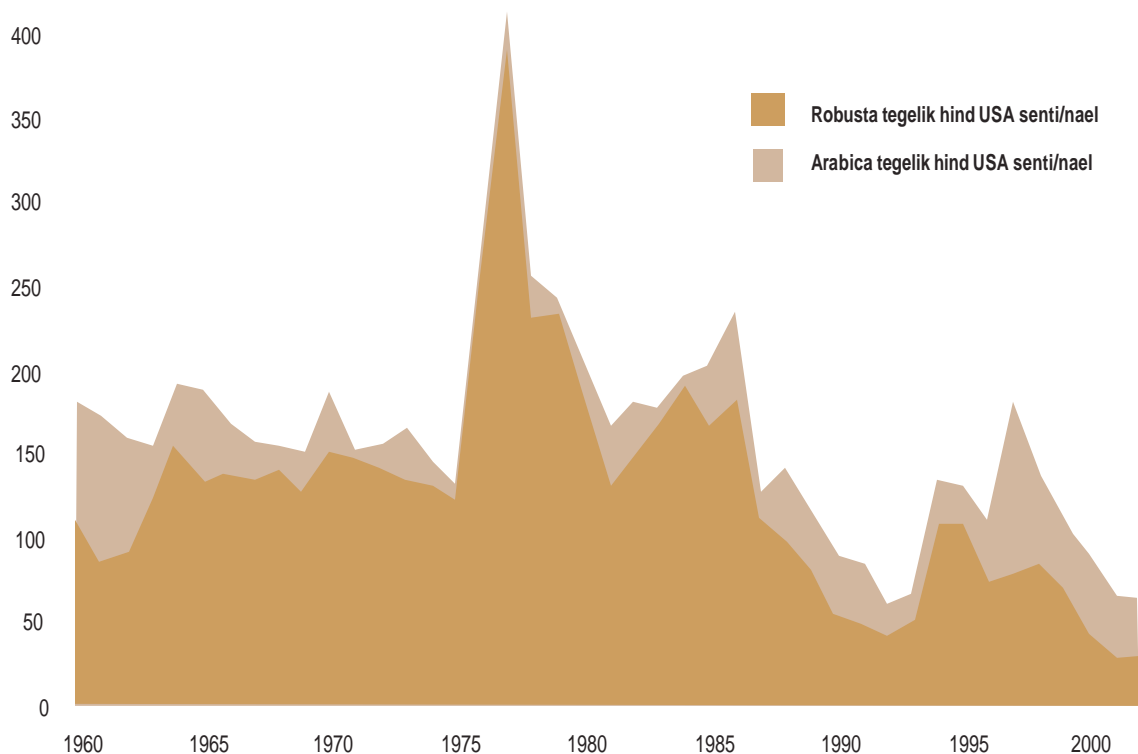
Kohvitootvate ühiskondade ja riikide allakäik

Farmeritele makstav kohvihind nii robusta kui arabica eest on langenud kohutavalt madalale. Hind hakkas järsult kukkuma 1997 aastal ning jõudis 30 aasta madalamale tasemele 2001 aasta lõpul olles samal tasemel veel 2002 aasta juunis. Kui inflatsiooni arvestada on kohvi "tegelik hind" kukkunud veelgi madalamale: see on nüüd vaid veerand 1960 aasta tasemest, mis tähendab, et kohvitulude eest võivad farmerid saada vaid veerandi sellest, mida nad said 40 aastat tagasi (joonis 3). See tähendab tõenäoliselt farmeritele kohvi eest makstava hinna viimase 100 aasta madalaimat seisu.

Firma Landell Mills Consultants hinnangul ei katnud kohvi hind 2001 aasta lõpul kogu robusta või arabica kohvi tootmiskulusid. Robusta puhul ei katnud kohvihind isegi jooksvaid kulusid. Näiteks ühes maailma odavaimas kohvitootjariigis Vietnamis näitas Oxfami poolt teostatud uurimistöökohas Dak Laki provintsis, et farmerid saavad tagasi vaid 60 protsenti oma tootmiskuludest.⁸

Joonis 3. Kohvi tegeliku hinna langus

Arabica ja robusta, USA senti/nael

Allikas: Maailmapank

Need on farmerite jaoks kohutavad ajad – madal kohvihind ei lase neil katta oma perede esmavajadusi. Enamik neist on elamiskuludeks arvestanud kohvist saadava tuluga ning pole üldjuhul mustadeks päevadeks kõrvale pannud. Osad peavad olude sunnil müüma oma maad; teised jätavad maha oma kodud ja pered, et mujal tööd leida – tendents, mis on laostamas terveid kogukondi.

'Mõnede kogukondade puhul näeme, et migratsioon Mehhikosse on väga kõrge. Ühes asulas, nii neli või kolm kuud tagasi, tulid korraga kuskil kaheksa veokit ja viisid ära kõik inimesed, kes said Mehhiko fincade heaks töötada...nad jäid sinna neljaks kuni kuueks kuuks. Perede jaoks tähendab see väga suurt sotsiaalset eraldatust,' räägib Jeronimo Bollen, Guatemala kooperatiivist, Manos Campesinoses.⁹

Meeleheitel farmerid Mehhikos või Hondurases unistavad USA-sse põgenemisest. Aastal 2001 leiti kuus Veracruzist pärit farmerit, kes oma õnne proovisid, Arizoonas kõrbest surnuna.¹⁰

Cesar Villanueva sõnul NGO-st Rainforest, *'Hinnakriis tabab väga otseselt naisi. Perekonna (meessoost) pea läheb tihti mujale tööle, ja viibib seal vähemalt osa aastast, jättes maaharimise naise ja laste õlgadele. Tavaliselt tähendab see, et lapsed jätavad kooli pooleli.'* Naiste töökoormus on suurenenud ka peredes, kus varem kasutati kohvisaagi koristamisel hooajatoõlisi. Nüüd ei ole nad enam suutelised tööjõudu sisse ostma ja lisatöö langeb tihti just naiste õlgadele.

Oxfami poolt 2002 aasta märtsis intervjueritud Kafa provintsis pärit Etioopia kohvifarmer Mohammed Ali Indris andis detailise ülevaate sellest, kuidas kohvi - hinna langus tema perekonda mõjutanud on. Ta on 36 aastane ja ta 12 liikmelises peres kasvavad ka ta kadunud venna lapsed. Kuskil viis aastat tagasi arvestas ta kohvi ja maisi müügist saadavaks aastatuluks 320 dollarit. Sel aastal ootab ta kohvituluks 60 dollarit. Müügiks planeeritud maisi on ta juba oma pere tarbeks ära kasutanud.

'Viis kuni seitse aastat tagasi tootsin ma seitse kotti [töötlemata] kohviube ja sellest jätkus riiete, ravimite, muude teenuste

ostmiseks ja paljude probleemide lahendamiseks. Nüüd ei suuda ma aga isegi neli korda rohkem müües oma kulud tagasi teenida. Olin sunnitud väetiste ja parandatud maisiseemne ostmiseks võetud võla tagasi maksmiseks maha müüma oma härjad või valima vangla. 'Kuna tegu on malaariapiirkonnaga on meditsiinikulud kõrged. Igal aastal peab vähemalt üks pereliige haiglasse ravile minema.

Ravikuur maksab 6 dollarit. Lisaks peame ostma teffi, soola, suhkrut, seepi, petrooleumi valgustuse jaoks. Peame kooli eest maksma. Varem saime kulud tasa, nüüd me ei saa... Kolm lastest ei saa koolid käia, sest ma ei ole suuteline nende vormi eest maksma. Olme lõpetanud teffi ja söögijõli ostmise. Toitume põhiliselt maisist. Laste nahk on muutunud kuivaks ja nad imutavad märke alatoitumisest.'

Pered jäävad nälga.

Maailma Toiduprogrammi andmetel kannatasid 2002 aasta märtsis kohvikriisi ja sellele lisandunud põua tõttu 30 000 Hondurase elanikku ja sajad lapsed olid sellises alatoitumises, et nad tuli suunata haiglaravile.¹² *'Nälg on muutunud mõnedes Kesk-Ameerika piirkondades tavaliseks nähtuseks, eriti kirde Guatemalas, kus põud on hävitanud suure osa viljasaagist ja Maailma Toiduprogramm on pidanud läbi viima mitmeid hädaabiprogramme,'* räägib OxfordAnalytica.¹³

Jaanuaris 2002 hoiatasid EL ja USAID Etioopia kohvifarmerite suurenenud vaesuse ning toidupuuduse probleemide kohta selgitades, et farmerid müüvad oma vara ja on sunnitud kokku hoidma toidu pealt. Oxfami poolt intervjueritud Peruu farmerid rääkisid, et peavad toidu osas suuresti kulutusi piirama. Dak Laki provintsis Vietnamis on kõige halvemas seisus - vaid kohvitootmisest sõltuvuses olevate farmerite sissetulek hinnatud 'nälgimiseelse seisundi' tasemele.

Nälg annab eriti tugevalt tunda majapi damistes, kus kohvi alla on paigutatud rohkem maad kui teiste esmavajalike saaduste alla. Seda tasakaalu määravad otsused võivad olla konfliktlikateks oma perede toitmise eest vastutavate naiste ning suuremast rahalisest sissetulekust huvitatud meeste vahel.

Lapsi sunnitakse kooli pooleli jätma

Mitmetes Oxfami poolt Vietnami, Ida Aafrikas ja Peruu läbi viidud intervjuudes on farmerid ühe põhjusena, miks nad ei saa oma lastele korralikku kooliharidust tagada, välja toonud madala kohvihinna.

Uganda, kus niivõrd suur osa elanikkonnast sõltub osaliselt kohvist mõjutab kriis perede suutlikkust oma lapsi kooli saata.

Bruno Selugo (17 aastane) ja tema vend Michael (15), kes elavad Mpigi rajoonis, Ugandas, on mõlemad sunnitud kooli pooleli jätma, sest ei suuda tasuda õppemaksu. *'Ma ei suuda olla edukas ilma koolihariduseta,'* räägib Bruno. *'Jäängi siia oma vähest toitu kasvatama. Mind on keskkoolist mitmeid kordi koju saadetud...Nad lihtsalt ei võta sind vastu, kui õppemaksu kaasas ei ole ...Praegu on põhiline kohvihooaeg. Vanasti läksid kõik kohvi eest saadud rahadega tagasi kooli, kuid praegu raha pole. Hind on nii madalal, et inimesed ei korja isegi enam kohvi ... Soovin, et inimesed, kes meie kohvi kasutavad annaksid meile parema turu. Ma tahan vaid kooli minna.'*

Patrick Kyanja, Bruno kooli juhataja selgitab, *'Õpilaste arv on väga madal. Hoolimata õppemaksu alandamisest nii palju kui võimalik, ei ole vanemad suutelised seda maksma. Nad said kohvimüügist alati raha, kuid nüüd on see kadunud. Oli aeg, aastatel 1995 kuni 1997, kui meil oli 500 õpilast. Kolm aastat tagasi oli meil 300 õpilast. Eelmisel aastal alustasime 140 ja lõpetasime 54 lapsega. Sel aastal ei ületa me farmerite praeguse olukorra juures 120 õpilase piiri.'*¹⁴

Halvenev tervishoid

Kohvitulude jätkuv kahanemine koos suurenevate tervisekaitse vajadustega mõjub tervishoiusü steemile laastavalt. Etioopias, kus kohvi on peamine ekspordiallikas ja sellest sõltub 700 000 majapidamise elatis ning veel miljonid sõltuvad sellest osaliselt,¹⁵ tähendab kohviekspordist saadavate tulude langus riigi jaoks tõsiseid raskusi HIV/AIDSi kriisiga tegelemisel. ÜRO HIV/AIDSi Agentuuri hinnangul on praeguseks viirusega nakatunud üle kolme miljoni

täiskasvanud etiooplase (viis protsenti elanikkonnast). Tervishoiu ministeeriumi arvestuste järgi röövib 2014 aastaks ainuüksi HIV/AIDSi ravimine rohkem kui 30 protsenti kogu tervishoiu eelarvest.

Viirus võib pingestada ning ületamatu takistuse ette seada mitte ainult riigi tervishoiu eelarve, mida osaliselt peaks kohvituludest rahastatama. Nagu teisteski arenguriikides, kus riigi poolt antavad tervishoiutoetused on väga piiratud, peavad nii üksikisikud kui pered ravi ja tervishoiu kulud omast taskust kinni maksma. HIV/AIDSi viiruse majanduslik maksumus on kõrge: haigusest tingitud madal tootlikkus, ravimite ja raviraha leidmise murekoorem ning matusekulud. Need kulutused on juba praegu mitmekordselt ületanud Etioopia maapiirkondade majapidamise keskmise sissetuleku. Nende perekondade jaoks, kes sõltuvad üha vähenevast kohvitulust, on olukord väljakannatamatu. Naised kannatavad seetõttu eriti, nii perekonna halvenenud tervise tõttu suurenenud kohustuste kui seetõttu, et olukorras, kus perekonnad peavad otsustama, kellele pereliikmetest ravi anda, pigem loobutakse sellest.

Puuduses vaevlevad hooajatöölised ja töölised

Hooajatöölised ning erioskuste ta töölised on kohvitööstuses osalevatest huvigruppidest kõige vaesemate ning haavatavamate seas. Nad on palgatöötajad väikestes ja keskmistes farmides (alla 50 ha) ja suurtes istandustes (üle 50 ha), mis annavad 30 protsenti kogu maailma kohvist. Kodust eemale viibides ei saa nad oma menüüd kodupõllul kasvatatud saadustega täiendada ning neid ähvardab pidevalt oht töötuks jääda.

Ehkki nii mõnigi kohvitootjariik hoiab kohvisektori tööhõive kontrolli all, pole see alati nii: paljud kohvitööstuse töölised ei saa luua ametiühinguid, et palga osas läbirääkimisi pidada. Isegi kohtades, kus tööhõive seadused eksisteerivad, eiratakse

neid liigagi tihti ning tööliste õigustest 'sõidetakse lihtsalt üle'. Tihti makstakse naistele sama töö eest vähem kui meestele (Honduurases kuni 30 protsenti vähem), samuti on tavaline nähtus lastööjõu kasutamine. Keenias näiteks on 30 protsenti kohvikorjajatest alla 15-aastased.¹⁶

Maailmapanga andmeil on viimasel ajal Kesk - Ameerikas kohvitööstuses töö kaotanud umbes 400 000 ajutist ja 200 000 alalist töölisi.¹⁷ Guatemalaas on paljud hooajatöolistest põliselanikest indiaanlased, kes lahkuvad kodunt lootes teenida piisavalt, et soetada ko gu järgnevas aastaks tarbekaupu nagu toiduõli, sool ja riided. Isegi enne suurt kohvihinna langust olid nende tööliste töö - ning elutingimused kahetsusväärased. Nad on tavaliselt majutatud suurtesse küünidesse või narielamutesse, kus puudub igasugune privaatsus ning mugavused nagu puhas vesi ja piisavad sanitaaringimused.

Kriis on viinud paljud meeleheitetegudele. Guatemala kohvipiirkondades on peale seda, kui väiketootjad vallandasid 2002 aasta jaanuaris 75 protsenti saagikorjajatest, esinenud suuremõtmelisi maahõivamisi töötute hooajatöolistest poolt.¹⁸ Karnatakas, kus toodetakse suur osa India kohvist, on viimase kahe aasta jooksul istandustes töötavate inimeste arv vähenenud 20 protsendi võrra.¹⁹

Narkootikumide kasvatamise kiusatuse suurenemine

Kohvikriisil on arengule mõned ootamatud mõjud olnud. Peruu, Kolumbias ja Boliivias on kohvi kasvatamiseks vajalikud tingimused väga sarnased kokataime – kokaiini tooraine - kasvutingimustele. Aastakümneid on Andide maadele avaldatud survet, eriti USA Narkootikumide Tõkestamise Agentuuri (DEA) poolt, täita oma roll 'sõjas narkootikumide vastu' osaledes programmides, kus hävitatakse kokaiini tootmiseks vajalikud kokataimed. Kohvihinna langus ohustab tõsiselt programme, mis üritavad luua alternatiivseid lahe ndusi kokaiinikasvatamise asemele.

'Inimesed lähevad kohvi pealt kokakasvatamisele üle. Sauce piirkonnas on see veel suhteliselt peidetud, kuna CORAH [narkootikumide hävitamise agentuur] on seal veel küllaltki aktiivne. Kuid CORAH ei suuda sellega sammu pidada. Majanduslikust vaatevinklist on kohvi puhas ajaraiskamine...Kõik kasvatavad natukene kokat hoolimata sellest, et selle eest tuleb maksta oma hind. Kõik teavad seda. See põhjustab vägivalda – rünnakuid ja vägistamisi. See põhjustab ka prostitutsiooni ja gängisõdasid.'
– Ing. Guillermo Lopez²⁰ Sauce, Peru

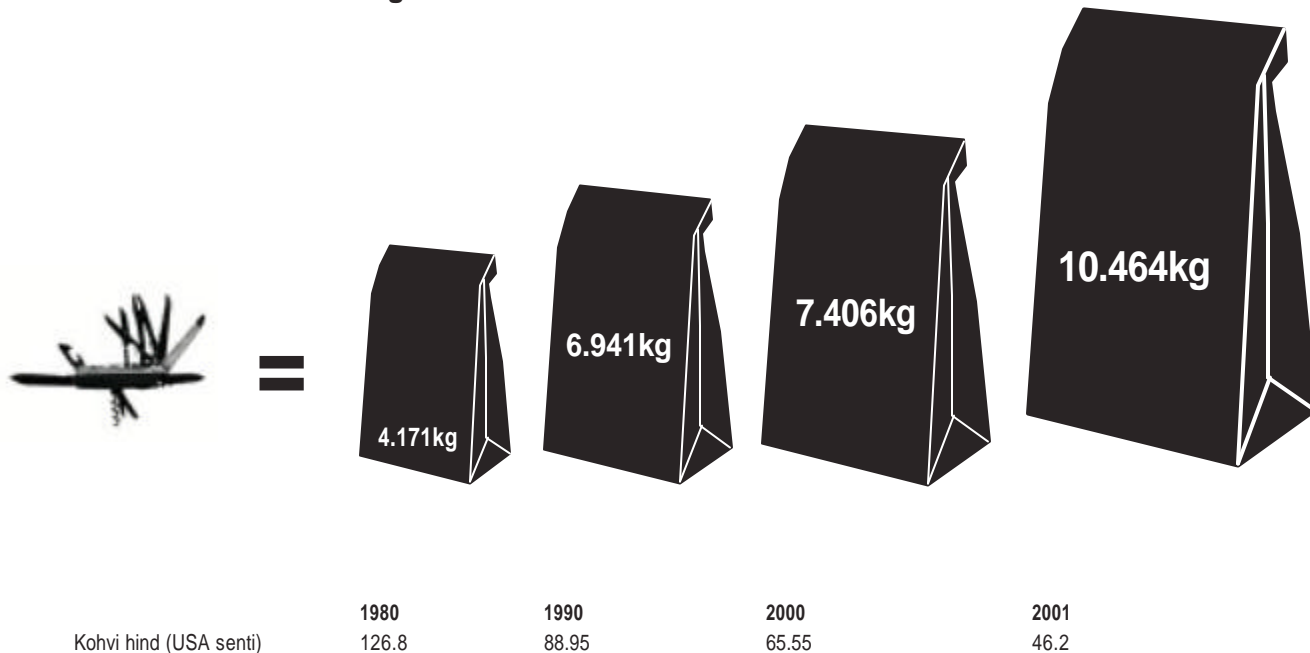
Riikide majanduskriisid

Kohvihinna langusel on mitmeid mõjusid, mis ulatuvad palju kaugemale kui põllumajandusliku tootmisega tegelevad ühiskonnad: see on muutunud arengukriisiks vaeste riikide jaoks, kes kohvitootjate hulgas enamuse moodustavad. Kohaliku majanduse kohvitulude kokkukuivamine üks peamisi põhjuseid mitmete pankade pankrotistumise taga. Kesk - Ameerikas on kriisil tulude vähenemise osas väidetavalt sama suur 'mõju kui [orkaan] Mitchil': need riigid on näinud ainuüksi ühe aasta jooksul oma kohviekspordist saadavate tulude kokkukuivamist 44 protsendil võrra, 1.7 miljardilt dollarit aastatel 1999/2000 938 miljonile dollarile aastatel 2000/01. 2001/02 aasta hinnang on süngem: ennustatakse 25 protsenti täiendavat langust.²¹

Sama lugu domineerib ka Sahaara aluses Aafrikas. Etioopia kohvi ekspordi tulud kukkusid vaid ühe aasta jooksul 42 protsenti, 257 miljonilt 149 miljonile dollarile²². Ugandas, kus ühel või teisel viisil sõltub kohvist neljandik elanikkonnast, oli kohvi tootlikkus 2002 aasta juunile eelnenud kaheksa kuu jooksul eelneva aastaga võrreldes samal tasemel, kuid teenitud kasum langes peaaegu 30 protsenti.²³

Tootjariikide ees on kahe otsaga probleem: aja jooksul väheneb nende eksporditud kauba hind, kuid nende poolt imporditud kaupade hind, milleks on tihti valmistooted, ei kuku nii kiiresti, ning see viib nendepoolsete kaubandustingimuste halvenemiseni. Joonis 4 näitab, et võrreldes 1980 aastaga peab kohvifarmer täna Šveitsi armeenoa ostmiseks müüma enam kui kaks korda rohkem kohviube.

Joonis 4: Kui suure koguse kohvi eest saab Šveitsi armeenoa?

Veelgi hullem on see, et välisvõlg on fikseeritud USA dollarites, kuid kohvi ekspordi väärtus dollarites langeb pidevalt, mis teeb võlgade tasumise järje st raskemaks. Maailma vaesemad riigid saavad abi võlakergendamise algatustest (sealhulgas suurtes võlgades vaeste riikide algatus - HIPC). Kuid ekspordi tulude jätkuv vähenemine õõnestab neidki püüdlusi seada vaeste riikide finants seisukord ühtlasele kursile.

Etiopia kohviekspordit kukkus ühe aastaga 257 miljonilt 149 miljonile dollarile.²⁴ Tulevikuväljavaates tähendab see, et 2002 aastal on riigi välisvõla tasumise pealt planeeritud kokkuhoid suuruses 58 miljonit dollarit (HIPC ja muud võlakergendamis - programmid).²⁵

Nikaraagua põllumajandus minister Jose Augusto Navarro tõi teiste tema riigile kohvihinna languse poolt põhjustatud hädade kõrval välja välisvõla tasumise tohutu koorma üksikasjad.²⁶

Kahjuks nõuab kohviäri vastupidiselt ootustele, mille kohaselt see pidi looma tugeva põllumajandusliku sektori ja tooma vajalikke välistehinguid, hoopis hädaabimeetmeid oma kohvifarmerite toetamiseks. Kolumbia on määranud tootjatele 72 miljoni dollari suuruse toetuse kohvi kodumaise hinna stabiliseerimiseks.²⁷ Aastal 2001 pidi Costa Rica toetama farmereid 73 miljoni dollari suuruse intressivaba summaga.²⁸ Tais planeerib valitsus osta rohkem kui pool 2001/02 saagist kindla hinna eest, mis on siiski madalam kui tootmiseks kulutatud summad, kuid on tunduvalt kõrgem kui hind, mida farmerid muidu saaksid.²⁹

2. Kriisi juured

Kohviturg seisab silmitsi langevate hindade ning halveneva kohvikvaliteediga. Farmerite jaoks tähendab langev kvaliteet madalamaid hindu, isegi kunagi head tulu toonud arabica sortide puhul – see on pikemas perspektiivis halb nii farmeritele, kohvijoojatele kui ka röstijatele. Selle hukatusliku situatsiooni taga peitub neli suurt faktorit:

a. turu ümberstruktureerimine: reguleeritust üleujutatuks

b. võimude ebavõrdsus turul: rihitud farmerid, tuludes suplevad röstijad

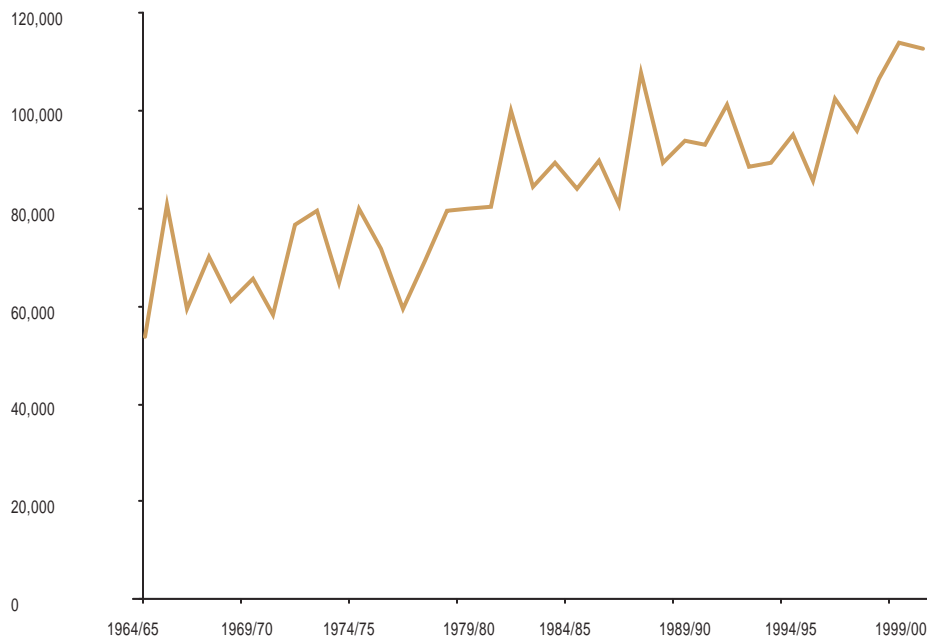
c. uued röstimise tehnoloogiad ja tehnikad: langetavad kvaliteeti

d. puuduvad alternatiivid: maaeluarengu puudujäägid.

Turu ümberstruktureerimine: reguleeritust üleujutatuks

Turg vaevleb tõsise ületoodangu käes: kauplemiseks toodetud kohvi hulk ületab tugevalt nõudluse. 2001/02 aastate toodang on hinnanguliselt 115 miljonit kotti³⁰ – igaüks neist kaalub 60 kg – võrdluseks toodud tarbimine jääb 105 -106 miljoni koti vahele³¹ (joonis 5). Pakkumine on kasvanud igal aastal rohkem kui kaks protsenti, ületades nõudluse 1-1.5 protsendise kasvu.³² See aastaid jätkuv ületootmine on praeguseks andnud hinnanguliselt juba üle 40 miljoni kohvikoti suuruse varu.³³ Isegi kui pakkumine ja nõudlus lähiajal ühtlustuksid – ja mõnedel hinnangutel toimub see hiljemalt 2003/04 – hoiab selliste varude olemasolu kohvihinna ikkagi madalseisus.

Joonis 5: Maailma kohvitootang 1964-2001 (tuhat kotti)

Seda, kuidas pakkumine ja nõudlus on nii erinevateks kujunenud seletavad kolm faktorit: reguleeritud turu lõppemine 1989 aastal, uued suured turuga liitujad ja lääne turgude mahajääv nõudlus.

Reguleeritud turu kokkukukkumine

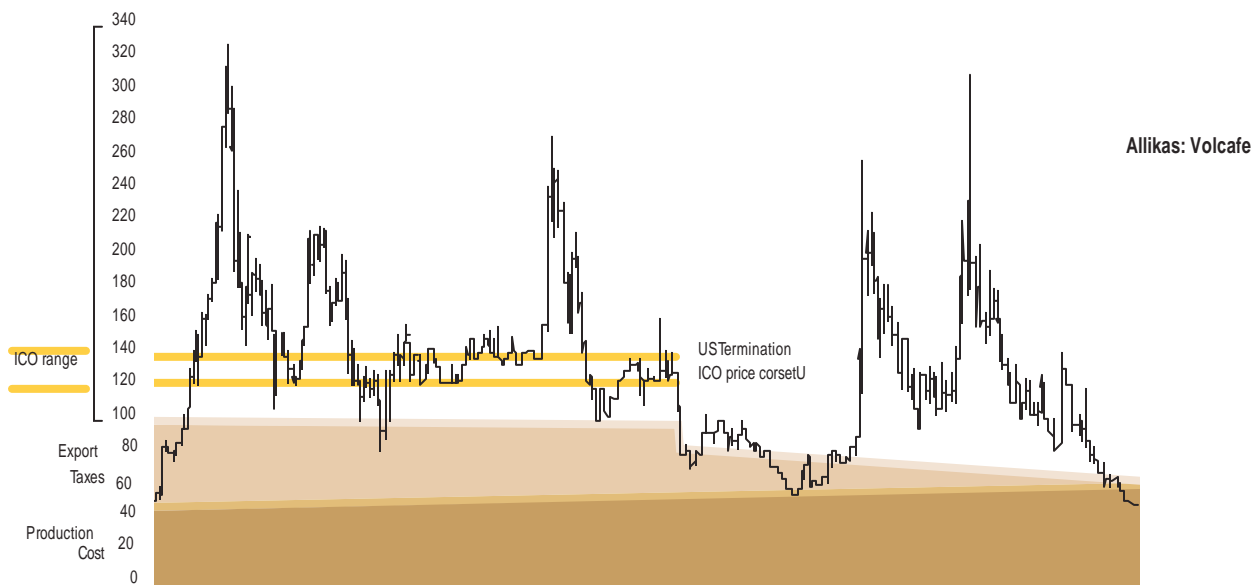
Viimase 15 aasta jooksul on kohviturg radikaalselt muutunud. Aastani 1989 kaubeldi kohvi - nagu teistegi tarbekaupadega - reguleeritud turul, vastavalt Rahvusvahelisele Kohvikokkuleppele (ICA). Nii tootja- kui tarbijateriikide valitsused leppisid eelnevalt kokku tootmise piir-määrad fikseerides tootjariikidele kindlad ekspordikvoodid. Eesmärk oli hoida kohvi hind võrdlemisi kõrge ning stabiilne, hinnavahelemikus või 'korsetis', mis kõikus 1.20 dollarit/nael kuni 1.40 dollarit/nael. Ületootmise vältimiseks pidid riigid kokku leppima, et nad ei ületa oma 'ausat' osa kohvi ekspordist. Kui siiski hinnad tõusid piirmäärast kõrgemale lubati tootjatel oma kvote ületada, et rahuldada tõusnud vajadust.

Liikmetevahelised lahkkelid viisid 1989 aastal nimetatud kokkuleppe mõju kadumiseni. USA poolne vastuseis, kes hiljem ka liikmekohalt tagasi astus, oli üks peamiseid põhjuseid.

Kokkulepe on siamaani Rahvusvahelise Kohvi Organisatsiooni (ICO) juhtimise all jõus, kuid on kaotanud oma mõju reguleerida kvootide ja hinnakorseti abil kohvitootmist. Kohvihinnad määratakse kahel suurel futuuride turul Londonis ja New Yorgis, mis mõlemad turustavad teatud kindlate kohvisortidega ning -röstidega kauplemist. Londoni turg on keskendunud robusta kohvile, New Yorgi turg arabica kohvile. Kohvi hinda mõjutavad tohutu arv lepinguid kaubeldavate kohvisortide peale, mille maht ületab tunduvalt kohvi hulga, mis tegelikult omanikku vahetab.

Tootjariikide seisukohast tõi kokkuleppe praeguse arengukatastroofiga võrreldes heade ja stabiilsete hindade kuldajastu. Nagu joonis 6 näitab olid hinnad ajavahemikus 1975-1989, ehkki nad kõikusid suuresti, suhteliselt kõrged ning kukkusid harva allapoole ICA poolt määratud piirmäärast 1.20 dollarit nael. Kuid kui kokkuleppe oma jõu kaotas ja hinnakorset 1989 aastal lõppes, kukkusid hinnad meeletult ja - väljaarvatud kaks teravat hinnatõusu aastatel 1995 ja 1997 kui külm Brasiilia kohvisaagi hävitas - on hinnad väga madalale kukkunud, isegi madalamale kui tootmise keskmine maksumus.

Joonis 6: New Yorgi kohvituru futuurid

Kriitikud on toonud välja mitmeid põhjuseid, mis võisid põhjustada Kokkuleppe lõppemise. Enne aastat 1989 hõlmas kohviäri ka palju riikide vahelist poliitilist kauplemist suuremate kvootide saamiseks ja uutel tootjatel oli raske turule tulla. Kokkulepitud kvootidest hoolimata voolas lisatoodang kokkuleppega mitteühinenud riikidesse, mis õõnestas nii hindasid kui usaldust. Mõned tööstuses osalejad usuvad, et kunstlikult hindade liiga kõrgel hoidmisega löi hinnakorsett eeldused hilisemaks ületoodanguks – samas vaidlevad teised, et praeguse ületootmise taga peituvad rohkem 1994/95 ja 1997 aasta hinna - muutused kui 1980-te aastate kõrged kohvihinnad.

Kokkuleppe taasjõustamise takistuseks on saanud selle käivitamist sooviva poliitilise tahte puudumine. Tarbijariigid ei näita praegu üles mitte mingit soovi selles osaleda ja tootjariigid ei ole kas nõus või võimelised oma reeglite järgi käituma. Tootjariigid üritasid ilma tarbijariikide poelse toetuseta oma tootmist piirata, kuid see ettevõtmine luhus 2001 aastal. Tahte puudumine taaslustada kvootidest lähtuv turgude reguleerimine ei tähenda, et teised lähenemised ei töötaks, eriti läbi turumehhanismide töötavad lahendused. ICO on just ühe sellise lahenduse loonud: toodetava kohvi hulga vähendamine kvaliteedi alusel. Kuid see algatus saab olla edukas vaid siis, kui ka rikkad riigid ning röstijafirmad sellele öla alla panevad.

Tutvugem hiiglastega: Brasiilia ja Vietnam

Brasiilia ja Vietnam on ümberkujundanud maailma kohvivarud. Kümme aastat tagasi oli Vietnam kohvimaailma jaoks vaid statistiline kriipsuke, tootes ainult 1,5 miljonit kotti. Tema põllumajandus liideti maailmaturuga 1990 aastatel, samas andis riik farmeritele kohvikasvatamistoetuseid. Aastaks 2000 oli Vietnamist saanud oma 15 -miljonise aastatoodanguga, millest lõviosa oli toodetud väiketaludes, maailma suuruselt teine kohvitootja.

Brasiilia aga pole mingi uustulnuk: ta on juba kaua maailma suurimaid kohvitootjaid olnud, kuid viimasel ajal on kasv kiirenenud seoses uuendustega kuidas

ja kus kohvi kasvatatakse. Suurenenud mehhaniseerimine, intensiivsed tootmismeetodid ja tootmise geograafiline ümberpaigutamine kaugemale tavapäraest külma poolt ähvardatud piirkondadest – kõik see on saagikust suur endanud. Selle üliküllusliku vilja jätkuv väljavool Brasiiliast, mis ka mujal ekspordile kahjulikku mõju avaldab, tähendab jätkuvat tasakaalu puudumist pakkumise osas.³⁴

Lisaks tohutult suurenenud tootlik kusele avaldab sellise käitumine tõsist mõju traditsioonilistele kohvitootjariikidele: nad on praegu silmitsi enneaegse produktiivsusega konkurentsiga. *'Et te saaks aimu tootmise ebavõrdsusest, siis mõnedes Guatemala piirkondades läheb ühe 275 kotise, iga kott kaaluga 69 kg, konteineri täie kohvi saamiseks vaja 1000 inimese päevatööd. Brasiilia cerrados, vajate vaid viit inimest ja mehhaanilist harvesterit, ning konteineri täitmise tööajaks võib arvestada kaks kuni kolm päeva. Üks juhib ja teine korjab. Kuidas saab üks Kesk-Ameerika perefarm võistelda sellise konkurentsiga?'* küsib Patrick Installe, roheline kohvitootja Efico tegevjuht.³⁵

Mis põhjustasid sellise hüppelise muutuse maailma kohvitootmises ning sellele järgnenud ületootmise? Ebaharilikud Brasiilia külmatragöödiast tingitud hinnatõusud aastatel 1994/95 ja 1997 andsid kindlasti riikidele ning farmeritele turuga liitumiseks tõuke. Kuid tootjariikides mängisid rolli ka teised faktorid. Riiklikud poliitikad, uued tehnoloogiad ja rahavood olid samuti mõjutavate faktorite hulgas.

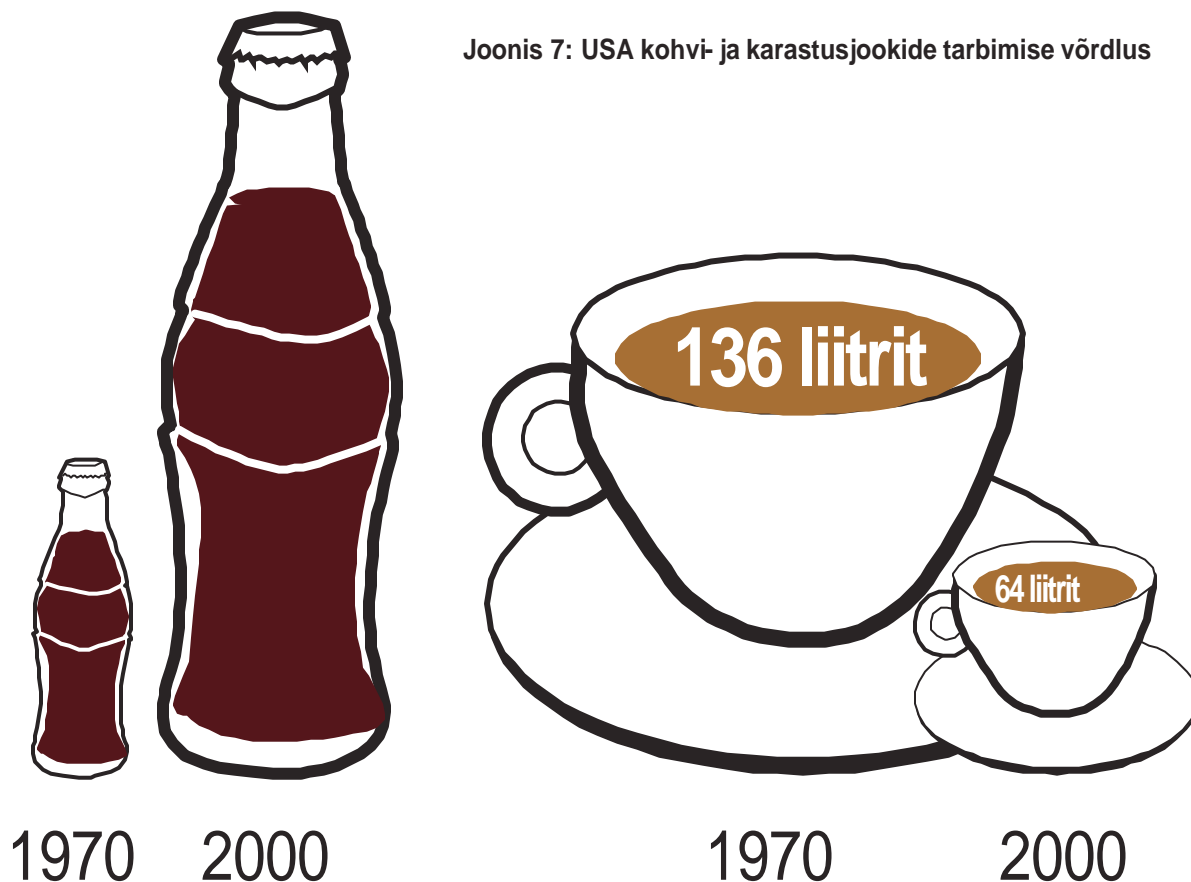
Mahajääv nõudlus

USA, Saksamaa, Prantsusmaa ja Jaapan tarbivad kokku poole maailma kohviekspordist.³⁶

Samas kui kohvi tootmine on kiiresti kasvanud on nõudlus näidanud aeglast kasvutendentsi, ehkki uuemad turud, nagu Ida-Euroopa, on paljulubavad. Suured kohvifirmad kulutavad igal aastal reklaami peale miljoneid dollareid, kuid nad pole suutnud hoida rikkaid tarbijaid eemale teiste jookide poole kaldumisest. Joonis 7 näitab täpselt kui halvasti kohvi tarbimisel on USA-s, maailma suurimal tarbimisturul, läinud võrreldes karastusjookidega.

Kuid see ei peegelda kogu maailma olukorda. Nestlé, kelle USA turuosa on suhteliselt väike märgib, et on viimase kümne aasta jooksul suurendanud Nescafé tarbimist 40 protsendi võrra

Joonis 7: USA kohvi- ja karastusjookide tarbimise võrdlus

Allikas: USA Põllumajandusministeerium / Davenport & Company

Andmed on 3 aasta keskmised

Aasta 2000 andmed on prognoositud

Liigse pakkumise, ületoodangu ja vähese nõudluse koosmõju on loonud väga tasakaalutu turu, mida lihtsalt ei saa jätta praegusesse olukorda kui soovime nõudluse ja pakkumise vastavusse viia. Sellise lähenemise mõju inimesele oleks vastuvõetamatu: vaba turg ei tee midagi tagamaks farmeriperede elatise mitme aasta pikkuseks ajaks, mil nad ootavad turu 'puhastumist'.

Võimude ebavõrdsus turul: rahatud farmerid ja tuludes suplevad röstijad

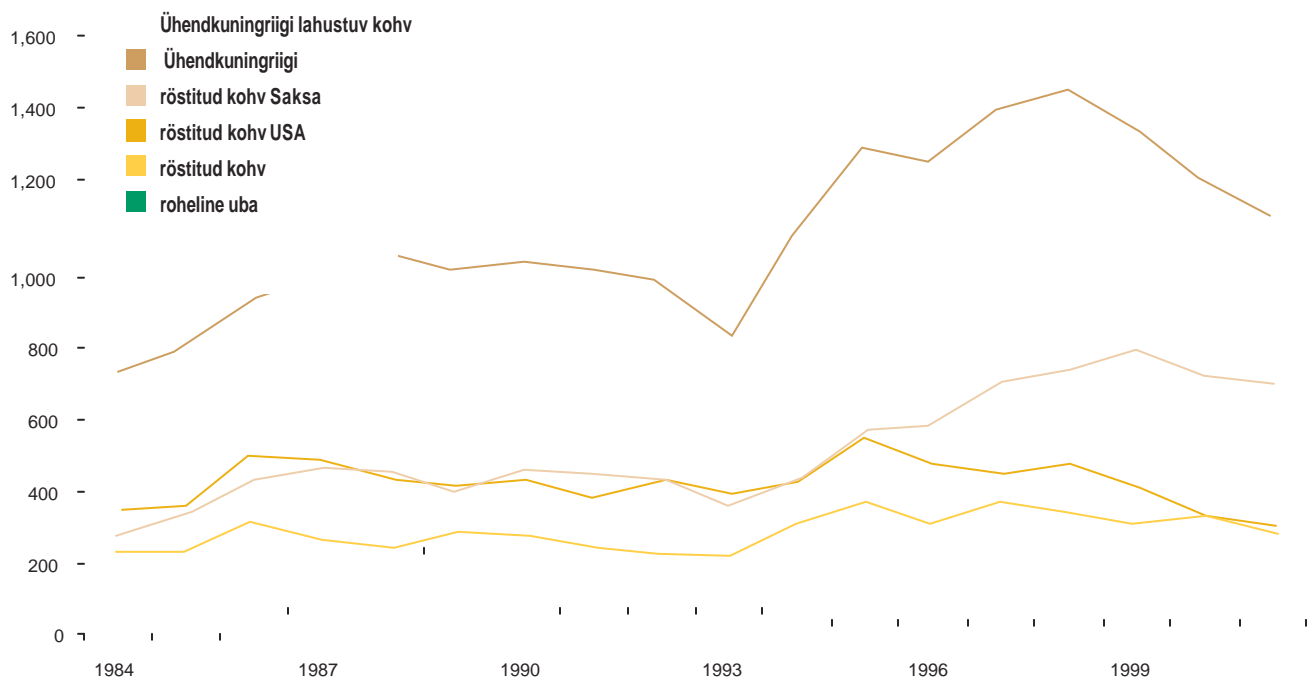
Kogu kriisi vältel on kohvi olnud rahvusvaheliste röstijafirmade jaoks küllusliku tulu allikaks. Tootjariigid mitte ainult ei jää ilma oma õiglasest kasumiosast – nad saavad üha väiksema ning väiksema osa toote turuväärtusest.

- Kümme aastat tagasi teenisid tootjariigid 30-miljardilise koguväärtusega kohviturul 10 miljardit³⁷. Kümme aastat hiljem saab neile osaks vähem kui 6 miljardit eksporditulu turult, mis on kogumahult peaaegu kahekordistunud. See tähendab nende osa langust enam kui 30 protsendilt madalamale kui 10 protsenti kogu turust.

- Täna saavad kohvifarmerid iga kohvibaaris müüdü tassi pealt vähem kui ühe protsendi selle hinnast. Nad saavad umbes kuus protsenti supermarketis või toidupoes müüdü kohvipaki pealt.

Piilk joonisele 8 näitab kui marginaalseks on muutunud tänapäeval kohvioa hind võrreldes joogi enda hinnaga, mida tarbijalt küsitakse. Aastal 1984 moodustas roheline kohvioa hind USA-s 64 protsenti jaemüügihinnast. 2001 aastaks oli tooraine hind võrreldes lõpliku jaemüügihinnaga langenud 18 protsenti.³⁸ Mõned turud võivad tarbijale teistest turgudest paremaid pakkumisi teha, kuid kohvioa osakaal toote lõpphinnas jääb ikkagi väheseks.

Joonis 8: Kohvi hindade võrdlus aastatel 1984-2001 (USA senti)

Allikas: ICO

Kohvi ülemaailmses tootmisahelas valitseb tohutu võimude ebavõrdsus. Farmerid seisavad silmitsi mitmete takistustega, alates madalast rahvusvahel isest kohvihinnast. Lisaks kaebasid mitmed Oxfami poolt intervjueritud farmerid selle üle, et on sunnitud müüma kokkuostjate poolt määratud hindadega ja et neil on väga vähe, kui üldse, mõju läbirääkimistel. Kui farmerid töötlevad oma ube (eemaldades kohvimarja välise kesta) saavad nad demonstreerida oma ubade kvaliteeti või 'astet' ning selle alusel paremat hinda kaubelda. Kuid kui kohvi müüakse marja kujul ei saa kasvatajad fikseerimata kvaliteedi tõttu liisahinda nõuda.

Peruus võivad farmerid vähem makstud saada isegi kui kohvi müüakse pooltöödeldud kujul: *'Näeme, et kohvi on kuiv, aga kokkuostjad ütlevad: andke meile allahindlust...me ei tea mis astme oad teil on, aga ma arvan, et nad lihtsalt kasutavad meid ära, sest nad teavad, et me peame neile oma saagi müüma,'* räägib Carmela Rodriguez Saucedo, Peruust.³⁹ Kooperatiivid pakuvad farmeritele paremaid alternatiive kokkuostjate karmidele tingimustele: farmerid teatasid, et nad müüsid oma parema osa saagist ning said selle eest soodustusi, kuid siiski kasutasid ka kokkuostjate teenuseid, kes olid valmis nende madalama kvaliteediga kohvi ära ostma.

Hoolimata sellest, et kokkuostjad pigistavad farmerite arvelt endale lisatulusid näpistatakse tõelised tulud kohviturul peale eksporti röstijafirmade poolt.

Terava kontrastina teenivad arenguriikide farmerite ja eksportijate suurte kaotuste või paremal juhul väikeste kasumimarginaalide kõrval USA ja Euroopa röstijafirmad kohvi jaemüügi pealt ülisuuri kasumeid.

Oxfam intervjueris Ugandas mitmeid osalejaid liikudes kohviubade jätkuvalt tõusvat hinda uurides mööda tootmisahelat tootjate kohvipuudest kuni kohvipurkideni Inglismaa supermarketite riiulitel – ja leidis, et selle ahela puhul sai talunik vaid 2.5 protsenti kohvi jaehinnast. USA-s oleks sama arv 4.5 protsenti jaehinnast (vaadake osa *Kuhu kaovad kõik tulud?*). Lisaks Ugandas avastatule tellis Oxfam konsultandilt ülevaatliku väärtuseahela hindamiseks kui suure protsendi saavad farmerid keskmiselt maailma eri paigus – ja leidis, et kõige odavamast sorti kohvi tootjad, kes ei töötle oma kohvimarju ühelgi viisil, saavad ainult 6,5 protsenti toote lõplikust jaehinnast. See väärtusahel kasutab seal kus võimalik ametli kku hinnainfot ning võrdleb seda erinevate turuosade valguses.⁴⁰ Isegi siin saadud arv on tõenäoliselt ülehinnatud, kuna ametlik hinnainfo on võib olla väiksem sellest, mida tootjad tegelikult saavad.

Kuhu lähevad kõik tulud? Väärtusahelat uurides...

'Külastage Sheraton Hotelli Kampalas ja saate kohvitassi 60 USA senti eest. Euroopas võite kuni kaks korda rohkem maksta. Me ei saa aru, mis on toimumas. Farmer ei saa aru. Kuidas saab farmer kasvatada kilogrammi kibokot [kohalik töötlemata kohv] 8 USA senti eest ja vaadata pealt kuidas lusikatäis sellest müüakse 60 senti eest? Kas röstijad petavad? Kas nad teenivad enneolematuid kasumeid? Ainus viis tagada see, et kõik Uganda elanikud jääksid Ugandasse ja ei segaks Euroopat, on maksta nende vilja eest paremat hinda.'^a

Need on Ugandas Volcafe heaks töötava kohvi kokkuostja sõnad. Ta on küll hiiglasliku rahvusvahelise kaubandusfirma palgal, kuid siin räägib ta kui kohalik inimene ja küsib tähtsa küsimuse: kuhu lähevad kõik tulud? Oxfam uuris kohvihinnas sisalduvaid kulusid intervjuerides inimesi, kes on Uganda väärtus-ahelaga seotud ning näitas, kuidas kohvi hind töö useb tema mitmefaasilisel töötlemise ja turustamise teekonnal farmeri juurest poeriulile. See paljastab, kuidas pisike kasumimarginaal järsku hüppeliselt kasvab kui kohvi jõuab röstijate ning jaemüügi firmade kätte.

Kohvifarmer saab kuni 14 USA senti kilo töötlemata roheliste kohviubade eest. Need oad käivad läbi mitmete edasimüüjate käest enne kui hinnaga 1.64 dollarit kilo eest röstimistehasesse jõuavad. Kui kõnealused oad peaksid sattuma Inglismaa poelettidel müüdava lahustuva kohvi hulka, o leks nende keskmiseks kilohinnaks 26.40 dollarit. Kui sisse arvestada ka töötlemisel kaotatud kaal on tootjafarmi ja ostukäru vaheline inflatsioon rohkem kui 7000 protsenti. Samasugune ahel paki röstitud ja jahvatatud kohvi jaoks, mille müügi kohaks oleks USA tähendaks peaaegu 4000 protsendist hinnatõusu^b

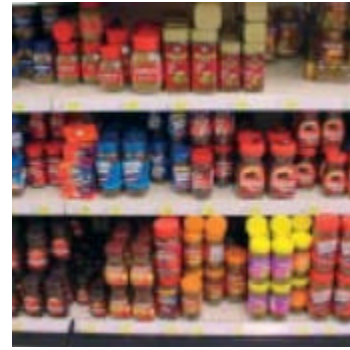
Kituntu piirkond asub Ugandas Mpigi rajoonis, umbes 100 km Kampalast edelas, ainult mõni miil ekvaatorist lõunas 1200 meetri kõrgusel. See on Victoria järvest põhja ja lääne suunas laiuva kohvikasvatuspriirkonna, mis annab enamuse Uganda robusta saagist, puhul täiesti tavaline.

Farmer: ei saa isegi kulusid tasa

Peter ja Salome Kafuluzi elavad koos 13 lapse ning lapselapsega oma farmis Kituntus. Nad on Kituntus elanud ja kohvi kasvatanud alates aastast 1945. Kui Oxfam teda veebruaris 2002 küsitles vastas Peter, et kui ta viimasel korral kohvi müüs sai ta kõikide aegade madalamat hinda. Terve kilogrammi päikese käes kuivatatud kohvi ehk kiboko eest sai ainult 6 või 7 USA senti. *'Mäletan kui kibokot sai müüa 69 senti kilo eest. Me söime hästi, magasime muredeta. Saime oma peresid ülal pidada. Minu jaoks on vajalik saada vähemalt 34 USA senti/kg. Isegi 29 USA senti/kg juures ei ole me võimelised oma maa eest hoolitsema.'* Salome ütleb: *'Oleme pankrotis. Oleme õnnatud. Kõik läheb halvasti. Me ei suuda isegi esmatarbekaupu osta. Me ei saa lubada ei liha, kala, riisi, maguskartuleid, ube ega matoket...Me ei saa oma lapsi kooli saata.'*

Kibokot peab kohvivarja kesta eemaldamiseks töötlemata, mille tulemusena tekib kaalult umbes poole väiksem roheline uba, millega üle kogu maailma kaubeldakse. Farmerite jaoks oleks majanduslikult kasulikum ise oma kohvi töödelda ja paljud teevadki seda. Peter müüs osa oma kohvist töötlemisveskis ja sai selle eest paremat hinda. Kuid mõnedel farmeritel pole piisavalt saaki, et tasuks korjamismasin kohale tellida ning asuvad liiga kaugel, et oma saak jalgrattaga vesikesse viia.

Need farmerid peavad leppima kohaliku vahendaja poolt töötlemata kohvivarjade ees pakutud madalama hinnaga.

Veskiomanik: rabeleb ellujäämise nimel

Mary Goreti on Kituntu lähedal asuvat Jalamba kohviveskit juba kümme aastat juhtinud. Veski annab tööd kümnele inimesele, kuid kohvihinna langus on ka tema äri mõjutama hakanud.

'Kasumimarginaalid on nüüd nii väikesed, ja elektri hind nii kõrge, me ei suuda otsa otsaga kokku tulla. Nii vähesed inimesed toovad meile oma kibokot. Mõned farmerid hoiavad seda madalate hindade tõttu lihtsalt kodus.

Kui kohvi hind jääb nii madalale lähme kindlasti pankrotti. Ei ole võimalik avada tehast kümne koti töötlemiseks,' ütleb ta.

Eksportija: vaevu ots otsaga kokku

Jalambast viiakse kohvi veokitega 100 km kaugusele Kampalasse ja müüakse seal eksportijale. Üks selline eksportija on Hannington Karuhanga, firma Ugacof tegevjuht. Hanningtoni bürool on suured aknad, mis annavad hea vaate tehase territooriumile ning valmis seatud konteineritele.

Arvutiekraan väreleb ja ta ise arvutab hiireklõbina saatel protsente. Ka tema jaoks ei klapi summad. Ta ütleb, et eksportijad on *'väga õnnelikud kui saavad 10 USA dollarit netokasumit tonni pealt (1 USA sent/kg).'* Hannington sorteerib, määrab, puhastab ja pakendab kohvi, ning laseb selle veokitega kas Mombasasse või Dar es Salaami viia. Hind, mida ta oma kohvi eest saab on p õhimõtteliselt ekspordihind (FOB hind). Ta ütleb, et see teeb vaevu tasa ta kulutused. *'Hinnad on nii madalale kukkunud', räägib ta, 'mõned neist kohviastmetest [kohvi erinevad kvaliteetid] mis meil on ei ole seda väärt, et neid transportida. Kasulikum oleks nad hävitada.'*

Jaemüüjad: taevalikud hinnad

Liikudes turustamisahelat mööda selle teise otsa näeme, et jaemüüjad Inglismaal müüvad kilogrammi lahustuvat kohvi keskmiselt 26.40 USA dollari eest – see on meeletu hinnahüpe. Muidugi sisaldab see hind kohvi mitme töötlemise, pakendamise, transpordi ja turustamise kulud – samuti aga ka röstijate ja jaemüüjate tulud. Uganda kohvi kasutati tihti Inglismaa kohvide tegemiseks, kuid on nüüd languse teel – seega ei saa me kindlad olla kas lõplik jaehind sisaldab selle päritoluga kohvi. Kuid siiski on Uganda väärtusahel heaks indikaatoriks selle kohvitüübi konkurentsirikkast ja suhteliselt efektiivsest turust. Parim hind, mida Peter ja Salome Kafuluzi oma kohvi eest, arvestades töötlemisel kaotatud kaalu, oleksid saanud eeldusel, et nende saak töödeldud kujul müüki paisatakse, olnud 2,5 protsenti 2001 saadud lõpptoote jaehinnast.^a

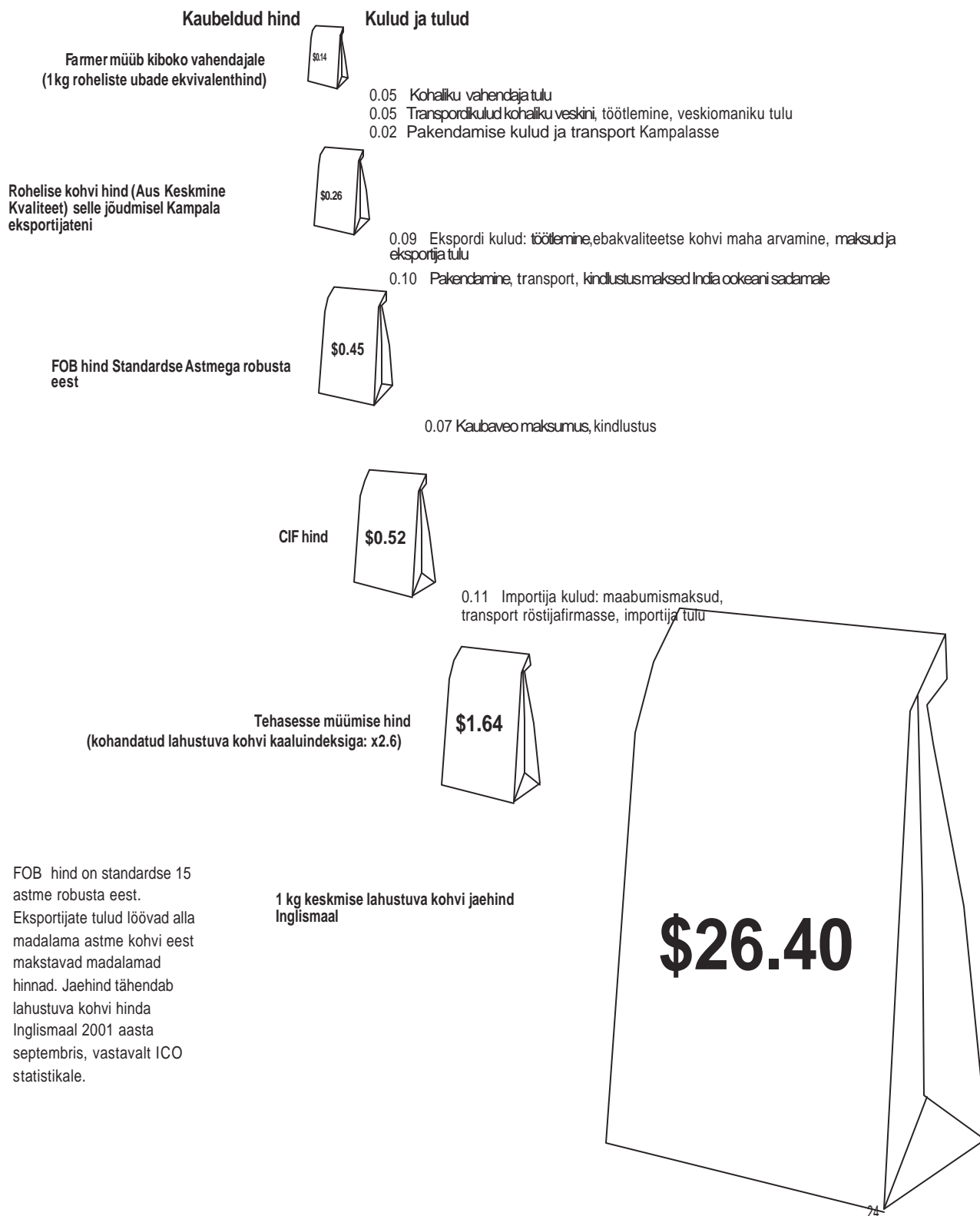
^a Oxfami taustauuringud Ugandas

^b Faktor, mille abil arvestatakse kaalukadu töötlemisel on 2.6 korda lahustuva kohvi puhul ja 1.19 korda röstitud ja jahvatatud kohvi puhul. Alusaruks on võetud farmeritele makstud kahest summast väiksem.

^c Kaalukaotust arvestades

Kes teenib kohvi turuahelas kasumit?

Kõik hinnad arvestatud USA dollarit/kg november 2001 – veebruar 2002

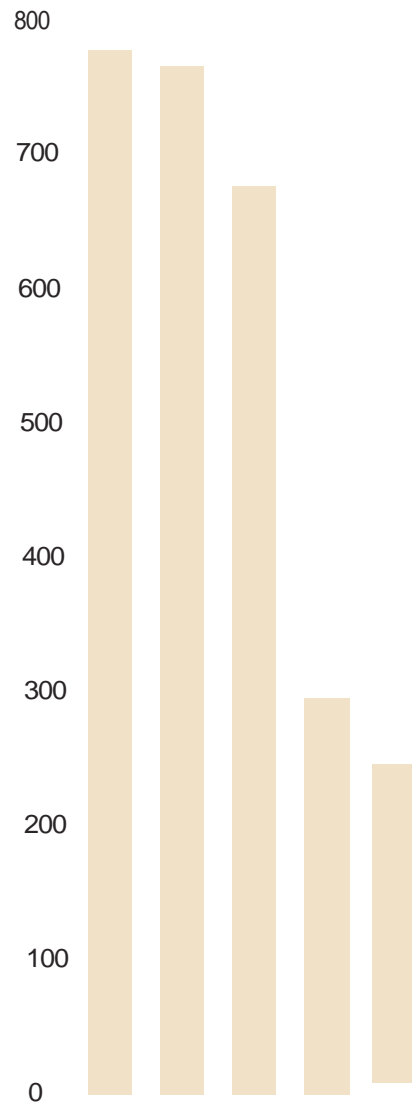

Röstijafirmade võim: jumalikud tulud keset kriisi

Maailmas on väga mitmeid röstimisfirmasid, kes ostavad kokku rohelisi kohviube ja töötlevad need jookjate jaoks ümber röstitud ning jahvatatud või lahustuvaks kohviks. Kuid neli peamist röstijat – Kraft, Nestlé, Procter & Gamble, ja Sara Lee – on kohvimaailma hiiglased ning just nemad kujundavad kohvimüügi jaeturgu. Nende kuulsate tootebrändide seas on Maxwell House, Nescafé, Folgers, ja Douwe Egberts. Procter & Gamble müüb kohvi Põhja-Ameerikas (joonis 9), samas müüb suuruselt viies röstija, Tchibo, oma toodangut peamiselt Saksamaal.

Hiljaaegu on rikaste maade kohvijoomises toimunud mõningane muutus. Uhked kohvibaarid on paljunenud nagu seened pärast vihma ning pakuvad tarbijatele üha eksootilisemaid kohvielamusi (kas keegi soovib valge šokolaadi moccacat?). Kohvi erisortide sektor on kiiresti kasvanud moodustades ühe prognoosi kohaselt nüüd 40 protsenti USA kohviturust müügi väärtusest.⁴¹ Kuid kohvihulkasid, mille miljonitesse kohvikottidesse ulatuv voog arenguriike kõige rohkem mõjutab, liigutavad siiski suured röstijafirmad. Kokku ostavad ülalnimetatud viis röstijafirmat peaaegu poole maailma rohelise kohvioa toodangust.

Joonis 9: Suuremad röstijad – aastane rohelise kohvi hulk aastal 2000 (tuhandetes tonnides)

Allikas: Volcafe

Nende suurfirmade täpseid tulusid on raske kindlaks teha, sest nende kohviäri on tihti läbi tütarfirmade segatud muu toidu- ning joogiäri ja majandustulemusid ei tehta avalikult kättesaadavaks. Siiski selgitavad analüütikute hinnangud, miks need firmad on oma kõrgest kohvitulust niivõrd sõltuvuses.

Kaks aastat tagasi järeltas Nestlé'i lahustuva kohvi äri kohta valminud analüütiline raport järgnevat: *'Martin Luther olla mõtisklenud, mida inimesed taevas tegelikult teevad. Enamiku väga konkurentsirikkas toiduainetööstuses osalejate jaoks peab Nestlé'i lahustuva kohvi äri peale mõtlemine tunduma Lutheri vaimsete mõtiskluste kommersiiliks alternatiivina.'*⁴²

Viidates Nestlé'i turuosale, läbimüügile ja kasumimarginaalile ütles sama autor: *'Miski muu joogi ja söögitööstuses ei küüni kaugeltki selle lähedalegi'*. Raporti hinnangul teenib Nestlé iga 1 inglise naela müüdü lahustuva kohvi pealt 26 penni kasumit.⁴³ Teine analüütik arvab⁴⁴, et Nestlé'i kasum üle kogu maailma on veelgi suurem, ulatudes 30 protsendi lähedale. Nestlé'i jaoks on Jaapani ja Inglismaa rikkad turud eriti kasumlikud.

Röstitud ja jahvatatud kohv toob vähem tulu kui lahustuv kohv, kuid siiski on kasum kadestamisväärne. 2002 aastal suutis Sara Lee konkurentsist hoolimata kokku ajada rohkem kui korralikku kasumi – 17 protsenti joogiühiku kohta,⁴⁵ millest enamik tuli kohvist.

Kiire pilk teistele toidu ja joogituru osadele paljastab kui ihaldatavad kohvitulud ikkagi on. Heinekeni grupp näiteks suutis 2001 aastal kasumimarginaaliks saada vaid 12 protsenti. Sara Lee kasum kulinaariatoodete pealt oli 2002 aastal alla 10 protsendi,⁴⁶ kasum teraviljatoodete ja küpsetiste pealt oli veelgi väiksem, jäädes 5.5 protsendi juurde. Danone piima- ja jogurtiäri sai 2001 aastal 11 protsendise kasumi. Sellega võrreldes on kohvi ja eriti lahustuv kohvi, täielik rahamasin.

Kuidas suudavad röstijad hoida oma äri nii kasumlikuna, samas kui farmerid sügavas kriisis vaevlevad? Nende võim tuleneb kogustest, mida nad ostavad, nende brändide ja toodete tugevusest, hinnakontrollist, nende võimest kohvisorte segada ja kokku sobitada ja finantsvahendite kasutamisest, mis veelgi nende ostmisvõimet paindlikumaks teeb.

• Brändi võim

Juhtivate brändide kuulsad nimed annavad müüdavale tootele tunduvalt suurema hinna kui selle toomiseks kulub. Suurfirmad kulutavad igal aastal brändide loomiseks miljoneid: näiteks Inglismaal oli Key Note uuringute andmel 1999 aastal lahustuva kohvi brändide peale kulutatud reklaamisumma 65 miljonit dollarit, sellest peamine osa Nescafé, Kenco ja Douwe Egberts brändide reklaamiks.⁴⁷ Eribrändide olemasolu võimaldab röstijatel oma tooteid imago ja maitse alusel eristada, vältides seega vaid hinnapõhist konkureerimist.

Brändide võim annab röstijatele jämedama otsa ka jaemüüjatega läbirääkimistel, kes nende kaupa ladustavad. Kuid kui suur mõju on röstijate ja jaemüüjat vahelistel pikkadel ja salajastel läbirääkimistel? Suured jaemüüjad – juhtivad supermarketid – on ka ise väga mõjuvõimsad ning on oma kohvibrändide loomisega ka enda jaoks kohvi potentsiaali tööle pannud.

Mõnedel turgudel nagu Saksamaal ja Prantsusmaal väidavad tööstuses osalejad, et jaemüüjad avaldavad röstijatele survet, et hind madalal hoitaks. Kuid sellel, mil määral jaemüüjad suudavad neljale-viele suuremale röstijale mõju avaldada, on omad piirid: nad teavad, et ostjad soovivad poeriiulitel näha oma harjumuspäraseid brände.

• Hinnakontroll

Veel üks faktor röstimisäri kasumlikkuse taga on nende kulukontroll. Osa sellest on tänu tehnoloogiale. Näiteks kui röstija suudab kohvioast rohkem lahustuvat kohvi välja pressida tähendab see suuremaid tulusid.

Teiseks kuluallikaks röstijale on muidugi tooraine : roheline kohviuba. Kuid selle hinna osakaal kõigub suuresti olenevalt firmast. Näiteks Nestlé'i, mis peamiselt tegeleb lahustuva kohvi tootmise ja müügiga, jaoks on roheline kohvioa hind vähem tähtis kui firmade jaoks, kes müüvad röstitud ning jahvatatud kohvi. Seda seetõttu, et Nestlé peab oma toodete loomiseks investeerima kallitesse töötlemistehastes ja tootmistehnoloogiasse.

See on viinud Nestlé'i väiteni, et madal kohvioa hind ei ole tegelikult tema ärihüvides. Madal hind tähendab, et osa tema kuludest muutub väiksemaks – ja analüütik Morgan Stanley ennustas, et *'...2001 aasta madalatest kohvihindadest tulenev kasum on olnud piisav.'*⁴⁸ Siiski väidab firma, et üldmõju võib olla negatiivne. Seda seetõttu, et tema röstitud ja jahvatatud kohvi tootvad konkurendid saavad kohvioa hinna langedes ilma muretsemata agressiivselt ka oma jaehindasid langetada, Nestlé'il aga on suured pidevkulud näiteks lahustuva kohvi töötlemise tehaste eest. *'Madalate hindadega turul on Nescafe suguse lahustuva kohvi positsioon röstitud ja jahvatatud kohviga võrreldes halvem,'*⁴⁹ väidab firma. See on Nestlé'i hiljutise avalduse, milles väljendatakse soovi kõrgemate ja stabiilsemate kohvihindade järele, üks põhipunkte. (vaata osa 3).

Röstitud ja jahvatatud kohvi müüvad firmad võivad küll langenud kohvioa hinnast võita, kuid osa sellest võib neutraliseerida oma turuosa eest võitlev konkurent. See tähendab seda, et nad on sunnitud kulude kokkuhoiu arvelt hoopis tarbijatele soodustusi tegema. Sara Lee ütles oma 2002 aasta üheksa kuu aruandes, et madal roheline kohvi hind on viinud alla ka jaemüügihinna. Koos muude faktoritega (näiteks kõrgemad turustamiskulud) tähendas see, et *'müügi- ja äritulud on langenud'*.

Kui Sara Lee kasum halbadel aegadel on ligi 17 protsenti joogiühiku pealt, siis kujutage ette, milline on tema kasum headel aegadel.

• Sega ja sobita: paindlikud segud

Röstijafirmad ei pea enam hoidma kohvivarusid, sest lepingud rahvusvaheliste kohvimüüjatega garanteerivad neile suhteliselt lühikesel eelteatamisega suured kogused erinevaid kohvisorte. See võimaldab neil oma kohvi segada ja sobitada, ning kohandada oma kohvisegusid järjest paindlikumalt. Tootjariigid on silmitsi järjest suurema survega, sest röstimisfirmad otsivad oma standardse te kohvisegude tootmiseks järjest odavamaid kohvisorte. Stefano Ponte kirjutab oma Ida-Aafrika kohviturget analüüsivas töös:

*'Uganda robustat ähvardab suurte röstijate muutuv strateegia....Üldiselt leiavad rahvusvahelised kohvimüüjad, et röstimisfirmad on oma segamisprotsessidega saavutanud suurema paindlikkuse ja paistavad olevat järjest vähem huvitatud oma saagi ostmisest mingist kindlast piirkonnast.'*⁵⁰

• Futuuriturud: paindlik finantseerimine

Röstijafirmadel on oma toormaterjalide hindade kontrollimiseks ning riskihajutamiseks väga arenenud strateegiad. Selle asemel, et maksta hetkel kehtivat turuhinda sõlmivad nad kohvimüüjatega lepingud, mis võimaldavad neil tulevase hinnamuutusi piirata ja hajutada. Keerukas matemaatiline planeerimine võimaldab neil hiireklikuga enda hüvides kasutada futuuride turge, mille tulemusena valmivad praegu lepingud summade kohta, mida nad kohvi eest kuue kuni 18 kuu pärast maksavad. Sellised finantsstrateegiad võimaldavad neil oma ostustrateegiaid optimeerida – see aga jääb tõsiselt piiratud turul tegutsevate tootjate jaoks vaid unistuseks.

Uued tehnoloogiad ja tehnikad: suruvad alla kvaliteedi

Kohvikasvatamises ning – töötlemises levima hakanud tehnikad avaldavad murettekitavat mõju nii kohvi kvaliteedile kui keskkonnale. Kvaliteet on kahekordselt langenud – esiteks kõrgekvaliteedilisema arabica asendamine madalakvaliteedilise robusta ja teiseks on langenud ka robusta enda kvaliteet.

Need tendentsid ei tööta head ei kohvitootjate, selle joojate ega kohvitootmise jätkusuutlikkuse jaoks. Samuti ei tähenda nad head ka röstijafirmadele, eriti selles suhtes, et mõjutavad röstijate toormevarusid pikemas perspektiivis. Nad on ka ise probleemist teadlikud. *'Meie Millstone'i [P&G premiumbränd] tooted sõltuvad hea kvaliteediga kohvioast. Oleme mures, kas meil on piisavalt hea ligipääs kõigi tasemete kohvidele.,'* järeltas Procter & Gamble.⁵¹ Ning Nestlé nõustub: *'Praegusel madalate hindadega situatsioonil on toodetud kohvi kvaliteedile tohutult negatiivne mõju, mis teeb Nestlé'i jaoks on järjest raskemaks leida oma toote jaoks vajaliku kvaliteediga toorainet.'*⁵²

Uus röstimistehnoloogia: pigistab kohvioast viimse tilga.

Röstimisfirmad kaebavad kohvi kvaliteedi allakäigu pärast. Kuid samas on nad loonud tehnoloogiad, mis aitavad madalama hinnaga ning kvaliteediga kohvisortide kibekust varjata, mis võ imaldab neil odavaid kohvisorte oma kohvisegudes palju suuremal määral kasutada kui nad seda enne olid suutelised tegema. Selliseks tegevuseks kannustas neid arabica äkiline hinnatõus aastal 1997, mis motiveeris neid robusta oast rohkemat väljapigistama.

'Röstijad on õppinud suurendama naturaalse⁵³ ja robusta kohvide absorbeeritust selliste protsessidega nagu aurutamise karmi maitse eemaldamiseks,' märgib USAIDi, Maailmapanga ja Ameerikahelise Arengupanga raport (IADB).⁵⁴

Tööstuses osalejad tunnistavad kõnealuse muutuse tähtsust. *'Järjest suurem madalakvaliteediliste/ madalahinnaliste kohvide kasutamine (näit. Vietnamist) peamiselt Euroopa kontinendil ja Põhja-Ameerikas*

sellise kõrge konkurentsi tingimustes on tarbijariikide ainukene ilmne süütegu,' seletab Paul Moeller Volcafe kohvimüüjafirmast praegust kriisi analüüsides. Üks kohvitootjate analüütikutest ennustab, et robusta osakaal keskpärastes kohvisegudes on viimase viie aastaga suurenenud umbes 35 kuni 40 protsenti (ehkki tuleb märkida, et see ei pea paika Sara Lee puhul).

Mõnedel juhtudel on muutunud tervete riikide maitseprofiil. Ehkki Saksamaa tavatses varem peamiselt pestud arabicat importida on viimasel kümnendil hakanud tõusma robusta ja naturaalse arabica import.⁵⁵

Importija Bernhard Benecke ütles robusta suurenenud importi kommenteerides: *'Kiusatus suurendada oma segudes robusta osakaalu oli lihtsalt liiga suur.'*⁵⁶

Ei toimu mitte ainult liikumine suurenenud robusta kasutamise suunas. On toimunud ka robusta enda kvaliteedi tuntav langus. Kohvifirmad on rohkem huvitatud madalama kvaliteediga kohvi kokkuostmisest. Näiteks William Naggaga, Uganda Kohvi Arendamise Ameti juhatuse sekretär ütleb: *'Võtame näiteks mustad kohviomad [ebaküpsete kohvimarjade korjamise tulemus]. Me ei eksportinud neid enne liberaliseerimist kunagi. Enne visati need lihtsalt minema. Ja siis ütlesid need samad Euroopa kokkukostjad,*

*"Tegelikult on meil nende mustade ubade jaoks kasutus olemas." Pidime ministri jutul käima, et neid eksportida tohiks – sest nad ei kuulunud Ugandas eksportitava astmega kohvide hulka. Pidime mustade kohviubade eksportimiseks luba küsima ja taotlema valitsevate määruste muutmist.'*⁵⁷

Kraft'i äri tegelev filiaal Taloca oli aastal 2001 USA-s baseeruva kohviimportija hinnangul Vietnami kohvi suurimaid kokkuostjaid. Eelmisel aastal ostis Taloca ligi 1.2 miljonit kotti Vietnami kohvi, edestades napilt teist suurt kaubandusfirmat Neumanni.

Kraft tunnistab kvaliteedi tähtsust: *'Praeguses ülemaailmse kõrge kohvitootmise ning väheneva tarbimise olukorras saab kvaliteet konkurentsist kannustatud turul veelgi tähtsamaks argumendiks.'*⁵⁸ Firma on märkimisväärselt siiras ka oma kvaliteedi probleemide suhtes Vietnamis.

Eriti on nad mures selle pärast, et ‘...kõikides kohvitöötlemise faasides võib täheldada kvaliteedi - ning keskkonnaprobleeme [Vietnamis]...’.

Probleemid ribakorjega: ‘Kuna ribakorje on robusta puhul levinud koristusviis, on ka tooreste roheliste kohvimarjade osakaal saagis suur ja korralik kuivatamine muutub raskeks ja aeganõudvaks,’ märgib ta. Vietnami soe ja niiske kliima teeb situatsiooni veelgi halvemaks. Kõik need asjaolud viivad Krafti hinnangul ‘kohvitassi kvaliteedi halvenemisele’. Teised viimaste aastate probleemid on olnud ‘kollane lehehaigus’, mida on riigi teatud osades täheldatud ning mille üks põhjuseid on liigne väetamine. Kraft kirjeldab, kuidas Vietnamis on vajalik tootjate poolsete ebapiisavate kuivatamis-tehnikate tõttu saak enne eksporti ülekuivatada. ‘[Ülekuivatamine] toimub kas puidu, söe või mõnel juhul isegi autokummide abi, mis võib vahest ka kohvi maitsele eba-meeldiva kummimaitse jätta.’ Ehkki Kraft on loonud Vietnamis kvaliteedi parandamise skeemi, ei ole robustat tootvad piirkonnad (näiteks Dak Lak) selle sihtpiirkondade hulgas, kuna ‘see nõuaks tohutut rahalist toetust suurte tootmisalade tõttu väikese kasumiootusega alal’. Selle asemel kontsentreeruvad Kraft ja tema partnerid arabica kvaliteedi parandamisele.⁵⁹

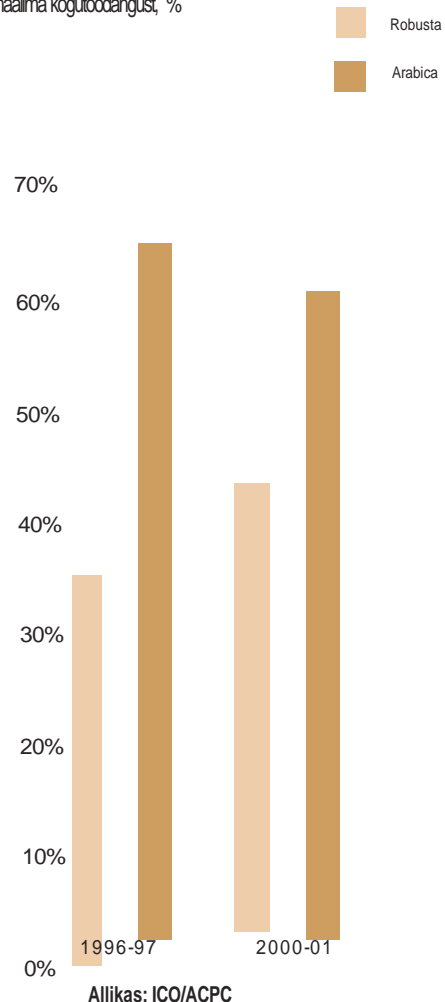
Liiga palju robustat, liiga vähe arabicat

Vietnami liitumine suurte kohvitootjate ringiga on kindlasti aidanud kaasa maailma kohvitoodangu kaldumisele robusta suunas, kuna just seda kõnealune riik suures osas kasvatab. Kuid Vietnam ei ole siin üksinda. Brasiilia, kes on ikka veel põhiliselt arabica kasva taja, on viimase kümne aasta jooksul oma robusta toodangut peaaegu kahekordistanud 11 miljoni kotini.⁶⁰

Asja paradoks peitub selles, et ehkki kohviturg on robustaga üleujutatud, kannatavad just kõrgekvaliteedilisema arabica tootjaid: turul on liiga palju odavat kohvi, mis viib hinnad alla, ja liiga vähe spetsialiseerunud turgudele orienteeritud kvaliteetkohvi. Nagu allpool toodud graafik näitab, on arabica toodang võrreldes kogutoodanguga tegelikult vähenenud (joonis 10).⁶¹

Joonis 10: Robusta tõus ning arabica langus

Protsent maailma kogutoodangust, %

See tõus robusta tootmise intensiivsuses on tabanud kõige enam vaeseid, väike-ettevõtjaid kohvifarmereid. Robustat toodetakse erinevate sortidena (näiteks Vietnami robusta erineb India omast), kuid need erinevaid sorte ei hinnata eriti tarbijate ega kohvikokkuostjate poolt. Arabicaga on asi teine, kuna tarbijad maksavad rohkem, et juua puhast Etioopia, Kolumbia või Costa Rica arabicat.

Selle tulemusena on robustatootjad järjest suurema surve all, et võistelda üksteisega hinna suhtes – näiteks madala produktiivsusega Sahaara-aluses Aafrikas ei teeni kohvifarmerid Vietnami või Brasiiliaga võrreldes tagasi isegi oma põhilisi kulusid. Samuti ei saa nad lihtsalt suurema kasuteguriga arabica kasvatamisele üle minna: see on tundlik taim, mis tahab kasvamiseks kõrged piirkonnid ning paljudel farmitel puuduvad selle kasvatamiseks vajalikud oskused ning vahendid.

Intensiivsed põllumajandustehnikad halvendavad kvaliteeti ja kurnavad maad

Tootjate vaheline ägenenud konkurents on toonud kaasa intensiivsemad kohvikasvatamise tehnikad, mis ohustavad nii kvaliteeti kui keskkonda.

Tavaliselt on kohvifarmides saaki koristatud valikuliselt ning karmi kvaliteedikontrolliga, et kindlustada vaid küpsete marjade korjamine. Kuid koos hindade langemisega on langenud ka standardid: järjest enam levivad ribakoristamine ja hiline saagikoristus. Üksikkoristamise asemel korjatakse marju ribakoristus meetodil kobarate kaupa, segatakse kokku toored ja küpsed marjad; hilise saagikoristusega – et hoida korraga mitme saagi koristamise pealt kokku – segatakse mustad või riknevad oad kokku korraliku saagiga, see omakorda soodustab kõdunemist.

Intensiivsed tehnikad ohustavad kohvitootmise jätkusuutlikkust pikemas perspektiivis. Paljudes riikides kasvatatakse kohvipuusid teiste varjupakkuvate puude vahel ning läbisegi muude toidu- ning rahaviljadega. Selline tegutsemisviis hoiab nii mulda kui metsa ning kaitseb mikrokliimat. Kesk-Ameerikas loob see lisaks rändlindudele head elupaigad. Intensiivistamise käigus asendatakse suurema saagikuse nimel varjulised paigad avatutega – päikese käes valmivat kohvi kasvatatakse monokultuuridena, ning lisaks on kiiresti arenemas suuremale väetamisele parema saagikusega reageerivad kohvitaime kääbshübriidvormid. Näiteks Brasiilias on kaotatud istutamise tehnikate ning puude paiknemistiheduse kohta kehtinud piirangud.⁶² Puude istutamine on muutunud palju tihedamaks – varasema 900-1200 puu asemel hektari kohta on nüüd 5000 - 8000 puud hektaril. Selliseid tehnikaid kasutavad saagikuse suurendamiseks ja tootmiskulude kärpimiseks paljude riikide kohvitootjad.⁶³

Teadusasutus, *CABI Commodities*, kinnitab samuti toimuvaid muutusi: *‘Kiiresti arenevad kääbshübriidvormid, mille saagikus reageerib jõudsasti väetise hulga; tootmiskulusid vähendavad viirustele immuunsed vormid; tootmise viimine päikesele avatud kohtadesse, mis suurendab saagikust; ja mehhaniseeritus, mis on võimaldanud Brasiilias kohvitootmise viia külmaohustatud tiheda asustusega piirkondadest eemale, soojematesse ja hõredamalt asustatud piirkondadesse – kõik need on viimaste aegade muutused. Intensiivseid tootmismeetodeid edendasid maailma põllumajanduse intensiivistamise raames doonorriigid, eriti agaralt Kesk-Ameerikas.’*⁶⁴

Taalised intensiivsed tehnikad on andnud enneolematuid saake, kuid paljud vaatlejad on seadnud kahtluse alla nende jätkusuutlikkuse ja väidavad, et sellised tehnikad ei tohiks saada tootlikkuse musternäidiseks, mida teised järgima peaksid.

Puuduvad alternatiivid: kahanevad tarbekaubad ja maaeluarengu allakäik

Vaesed kohvifarmerid on suurtes raskustes. Kohviärist muudesse sektoritesse liikumine nõuab märkimisväärseid summasid ning neil pole reaalselt toimivaid alternatiive kuhu pöörduda – selle põhjusteks on osaliselt rahvusvaheliste abidoonorite ning valitsuste suutmatusest arendada maaelu ja mitmekesistada tootmist, ja osaliselt EL-i ja USA proteksionistlik poliitika, mis on arenguriikide farmerid muude tarbekaupade turgudest eemal hoidnud. See tähendab, et praeguseks sõltuvad liialt paljud liialt vähestest valikutest. Lisaks farmeritele seisavad ka muud kohvitootjad silmitsi pikaajalis te maaeluarengu mahajäämusest tulenevate probleemidega: halb transport ja infrastruktuur, krediitvõimaluste vähesus, väga piiratud otsene ligipääs turgudele ning seetõttu ka piiratud informatsioon parimatest võimalikest hindadest.

Kohvi kui rahavilja alternatiivide vähesus

Ehkki juba mitmeid aastakümneid on püütud tootmist mitmekesistades vähendada sõltuvust teatud tarbekaupadest, pole see mitmetes riikides ikkagi veel õnnestunud: näiteks Sahaara alune Aafrika on praegu rohkem tarbekaupadest sõltuvuses kui 20 aastat tagasi.⁶⁵ See on hämmastav suutmatuse igal tasandil.

Võib tunduda ebaratsionaalsena, et farmerid müüvad jätkuvalt kohvi hinnaga, mis ei võimalda neil isegi kõige põhilisemaid vajadusi katta, kuid tegelikult on otsus väga ratsionaalne. Esiteks on kohvipuude asendamine muude viljadega kulukas. Isegi kui nende maa on sobilik näiteks kakao kasvatamiseks, ei pruugi neil olla selleks vajalikke oskusi ning väljaõpet, ja enamikule farmeriperedel ei ole sääste, millest uute viljade valmimist oodates elada.

Teiseks on tõsine puudus atraktiivsetest alternatiivlahendustest. Farmerid teavad ehk teistest pareminigi kui ohtlik on oma sissetuleku osas sellest tujukast viljast sõltuda ja seetõttu kasvatavad enamik väiketootjaid ka teisi toimetulekuks või müügiks vajalikke vilju, või on ellujäämiseks sunnitud kanu või loomi pidama.

Kohalikud turud on nende toodangu jaoks tihti liiga väikesed ja madalahinnalised, et suudaks anda sarnase sissetuleku nagu kohvi seda mõni aeg tagasi tegi: paljude alternatiivviljadest saadav sissetulek on sama halb või halvemgi kui kohvil. Etiopiast, Jimmast pärit kohvifarmer Abarya Abadura räägib: *'Kolm aastat tagasi sain oma maisi eest 105 dollarit aastas. Eelmisel aastal sain 35 dollarit.'* Maisi, ühe põhikauba hind on viimse viie aastaga langenud üle 60 protsendi. Abarya seostab selle kohvitööstusega: *'Kui kohvi hind langeb pole inimestel raha maisi ostmiseks'*⁶⁶

Sõltuvuses allakäivatest tarbekaupadest

Kohvi pole siin kriisis üksinda: palju tarbekaubad nagu suhkur, riis ja puuvill on samuti pikaajaliste hinnalanguste meelevaldas, sest ka neid mõjutab suurenenud tootlikus ning konkurents, mis viib nende pakkumise suuremaks kui nõudluse (joonis 11). Nagu kohv, kogevad ka paljud teised tarbekaubad kõikumate hindade tõttu tõuse ja langusi.

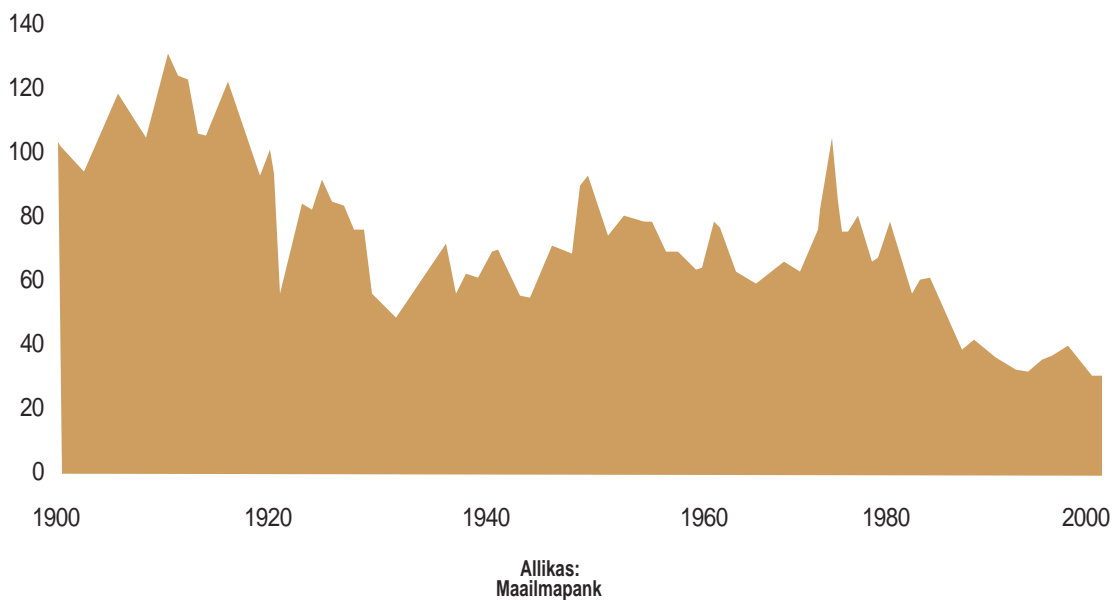
Selline pikaajaline allakäik ei vähenda ainult farmerite valikuvõimalusi vaid on kahjulik ka riiklike majanduste jaoks. Mida suuremas majanduslikus sõltuvuses on riigi majandus peamistest tarbekaupadest, seda halvemini mõjuvad langevad hinnad riigieelarvetele. Sõltuvus tarbekaupadest on suurenenud Sahaara-aluses Aafrikas, kus mitte-nafta baasil valmistatud toodetest sõltuvad 75 või enam protsendi ulatuses 17 riigi eksporditulud.⁶⁷ Paljudel neist riikidest on ikka veel suured välisvõlad ja nende võimet seda võlga tasuda on tõsiselt õõnestatud.

Maailmapank ja Rahvusvaheline Valuutafond on olukorda oma 'üks mõõt sobib kõigile' lähenemisega, mida vähese sissetulekuga riikidele laenamise struktuurilise kohandamise põhimõtte järgi peale surutakse, veelgi halvendanud. See lähenemine on kontsentreerunud ekspordist tuleneva tulu tekitamise vajadusele ning läbi kaubandusbarjääride liberaliseerimise välisinvesteeringute kergendamisele, valuutakursside devalveerimisele, ja riigiettevõtete erastamisele – põhimõtteliselt riigi liikumisele vabaturumajandusse, kus iga maa enda eest seisab. Kuid kahe silma vahele on jäänud sellise lähenemise otsene mõju vaestele inimestele.

Ajalooliselt on madalaima sissetulekuga riigid sõltunud peamiste tarbekaupade tootmisest ja paljudel juhtudel on turgude liberaliseerimine ja suhteline eelis seda sõltuvust veelgi suurendanud. Samas on täieliku vabaturu huvides kaotatud sisemajanduse tariifid või -toetused teinud riikide jaoks veelgi raskemaks mitmekesistada oma tootmist või liikuda suurema lisandväärtusega tööstusettevõtete poole.

Uute tööstuste katsetamine ja kaitsmine on esile kutsunud tugeva vastuseisu Maailmapanga ja Rahvusvahelise Valuutafondi poolt: näiteks Uganda strateegilise ekspordi toetamise programmid nagu kalatöötlemine ja selle uue tööstusharu kaitsmine 'on Maailmapanga ja Rahvusvahelise Valuutafondi ametnike poolt naeruvääristatud'.⁶⁸

Joonis 11: Mitte-nafta baasil valmistatud toodete pärishinnad

Realiseeritakse liiga vähene osa potentsiaalsest väärtusest

Tootjariikides töödeldakse ja pakendatakse liiga vähe eksporditavast kohvist, mis tähendab, et kohviosa potentsiaalsest väärtusest realiseeritakse liiga väikene osa. Aastal 2001 ületas tootjariikidest toodetud kohvist hämmastavad 94 protsenti piiri roheliste ubadena: suurem osa töödeldud kujul rännanud kohvist tuli Brasiiliast, Indiast ja Kolumbiast.⁶⁹

Kohvi potentsiaalse väärtuse liiga vähene realiseerimine on probleem, mis on iseloomulik mitmetele ühiskondadele. Hiljutine ÜRO Toidu - ja Põllumajandusorganisatsiooni (FAO) tarbekaupade teemaline konsultatsioon jõudis muude asjade hulgas järeldusele, et: *'Tootjate osa hinnast on erakordselt väike ja kõige madalam paistab see olevat kõrge - kontsentratsioonilise tootetöötlemise sektoriga tarbe - kaupade puhul.'* Seega ilmnes, et turu struktuur on tähtis faktor, mis vajab edasist uurimist. Ühe võimalusena eksporditajate läbirääkimispositsioonide parandamiseks pandi ette parem informeeritus turul toimuva kohta.⁷⁰

Tootmise tasuvuse tõstmiseks on oluline suurendada kohvi töötlemist selle päritoluriigis – kuid enamike riikide jaoks on barjäärid liiga suured. Lahustuva kohvi toomiseks vajalik tehas maksab üle 20 miljoni dollari, ehkki röstimine ja jahvatamine on odavamad. Isegi kui kohvi töötlemine tootjariikides oleks majanduslikult teosta-tavam tekitab uusi probleeme teiste kohalike teenuste, nagu kvaliteetne pakkimisteenus, puudumine. Üks alternatiiv on julgustada rahvusvahelisi firmasid tootjariikidesse investeerima, kuid enamik peale Nestlé'i (ka Sara Lee'l on suured investeeringud Brasiilias) seda ei soovi: nende üllafektiivsed tehased USA-s ja Euroopas on juba olemasolevad suured investeeringud ning paiknevad ka lõpptarbijale lähemal, mis on mõnede kohvitüüpide puhul tähtis argument.

Ka turustamises on barjäärid kõrged. Suur osa kohvist müüakse mitme erineva päritoluga kohvi seguna. Kaubanduslikud sidemed tootjariikide vahel ei ole üldjuhul eriti tugevad, ja see takistab oma kohalike kohvisegude loomist. Olemasolevad arenguriikide kohvibrandid jäävad üldjuhul alla konkurentide toodangu tunnustatusele ja omadustelening

juba toimivate röstimisfirmade ja jaemüüjate vaheliste suhetesse sissetrügimine on raskeks väljakutseks. Kuid see ei ole siiski täiesti võimatu: Ismael Andrade, populaarse Brasiilia kohvi Sabor de Minas eksporditaja, on oma kohvibrändi edukalt maailma suurimatele jaemüüjatele turustanud, sealhulgas Wal-Martile ja Carrefourile.⁷¹

Erinevalt paljude põllumajanduslikest toodetest pole imporditariifid rikaste riikide turgudele sisenemisel kohvitootjate jaoks peamiseks takistuseks. Näiteks USA-sse impordi puhul ei kehti töödeldud kohvile ükski imporditariif, olgu see lahustuv või röstitud kohv. Euroopa Liitu võib kohvi maksuvabalt importida kõikidest Aafrika, Kariibi, ja paljudest Vaikse ookeani riikidest, samuti paljudest Lääne-Ameerika riikidest (sealhulgas Kolumbia, El Salvador, Guatemala, Hondurass ja Nikaragua). Kuid teised vaesed riigid nagu India, Vietnam, ja Ida-Timor, maksavad 3.1 protsendist impordimaksu lahustuva kohvi pealt ja 2.6 protsenti röstitud ning jahvatatud kohvi pealt, samas Brasiilia ja Tai Kuningriik maksavad lahustuva kohvi pealt kuni 9 protsenti imporditariifi.⁷²

Rahvusvahelised kohvikaupmehed on tootjariikides järjest aktiivsemaks muutumas. Röstijafirmad vajavad neid kauplaid lühikese etteteatamisega väga suurte erineva päritoluga kohvikoguste saamiseks. See on muutnud viisi, kuidas kauplaid töötavad, väidab Stefano Ponte: *'Vajadus pidevalt garanteerida suurtes kogustes erinevat päritolu ja tüüpi kohvi on sundinud rahvusvahelisi kohvimüüjaid end tootjariikidega rohkem siduma kui see oleks juhtunud lihtsalt turu liberaliseerimise käigus.'*⁷³

Väiksemate välisinvesteeringute piirangutega on rahvusvahelised kohvimüüjad loonud kas kohal ikul tasandil tütarfirmad või ostavad otse tootjalt – harvadel juhtudel on nad ise kohvifirmade omanikeks. Mõnedel neist kohvimüüjates on väga lähedased sidemed suurte röstijatega. Seda muutust kinnitab Lorenzo Castillo, Peruu Junta Nacional de Cafés: *'Rahvusvahelised firmad on huvitatud kulude vähendamisest. Et seda saavutada peavad nad vähendama enda ja tootjate vahe lisi vahendajaid. Kõige haavatavamad sellisel puhul on eksporditajad... Tootja jaoks on konkretsus krediidi leidmine.'*⁷⁴

Kohalikud jahvatajad, vahendajad ja isegi suuremad siseriiklikud hulgimüügifirmad rabelevad ellujäämise nimel, sest vastupidiselt rahvusvahelistele gigantidele puuduvad neil hinnalanguse üleela miseks vajalikud finantsvahendid. Näiteks Ugandas on ühe Euroopa hulgimüügifirma andmeil eksportijate arv viimase kümnenädiga kahanenud 150-lt 20-le ning paljud kahjukannatajad on olnud just kohalikud ettevõtjad.

See on turule tühimiku tekitanud, mille on kiiresti täitnud parema finantseerituse ja tugevamad rahvusvahelised kaubandusfirmad. Näiteks Tansaania, märgib Stefano Ponte, kontrollivad 'rahvusvahelised firmad otse läbi tütarfirmade rohkem kui poolt eksporditurust ja teist märkimisväärset osa läbi kohalike firmadega sõlmitud finantstehingute.'⁷⁵ Põhimure on tekkinud kohaliku ettevõtluse jalgealuse õõnestamise pärast, kuna rahvusvaheliste firmade toodetud tulu voolab tagasi arenenud riikidesse.

Suutmatust soodustada maaelu arengut

Piirangute kaotamine rahvusvahelisel kohviturul peegeldub mitmete tootjariikide majanduste liberaliseerumises, mida on tihti kannustanud Rahvusvahelise Valuutafondi ja Maailmapanga poliitika. Riigisalusega kohviorganisatsioonid, mis mitmel juhul on olnud kohvikokkustajatena monopoli seisundis, on järk-järgult laiali saadetud või erastatud. Vähendatud on kohvitööstust reguleerinud makse ja muid tariife ning vähenenud on riigi kontroll kohvitootmise üle. Kaotatud on mitmed piirangud välisinvesteeringute ning omandi kohta, seda eriti kaubanduse ja ekspordi sektoris.

Farmerite jaoks on piirangute kaotamise juures ka positiivseid momente: paljudes riikides saavad nad oma kohvi eest suurema osa selle ekspordihinnast. Professor Christopher Gilbert seletab: '*Liberaliseerimine tõstab turustamisahela kulusid vähendades farmeritele osa FOB [ekspordi] hinnast ja kuna seda on tihti seostatud maksude ja muude tariifide vähendamisega, vähenevad seega rendivõtmise võimalused.*'⁷⁶ Siiski muutub see võit kohvihinna üldise languse kõrval olematuks.

Samas on farmerid pidanud toime tulema mitmete

negatiivsete tagajärgedega. Seal, kus valitsuse teenistused on lahkunud, pole turud enamasti suutnud end ülal hoida, mis pole tarbekaupade kriisi korral ka üllatuslik. Ajal, mil farmerid on niigi enam turu kapriiside mõju all, teeb nende olukorra veelgi täbaramaks toetusteenuste piiramine ja muude toetusallikate nappus, mille tulemuseks on toodetava kohvi kvaliteedi langus ja veelgi väiksem võim turul.

Ebapiisav regulatsioon

Mõned eksportijad usuvad, et kontrolli vähendamine kohvitööstuse üle on kohvi kvaliteedi halvenemisele kaasa aidanud, eriti suuremat hoolt ja vaeva nõudva arabica puhul.

Professor Christopher Gilberti sõnul: '*Turu organiseeritus on arabica tootmises väga oluline, palju olulisem kui robusta puhul. Täielik liberaliseerimine ei paista [arabica puhul] kvaliteeti kahjustavat. Parim arabica tuleb riikidest, kus mõningane regulatsioon on lubatud [Kolumbia, Costa Rica, Keenia]. ... Minu isikliku arvamuse järgi on arabicafarmeritel kõige paremad võimalused tugevate kooperatiividega [Keenia] või riiklike asutustega [Kolumbia] segasüsteemides. Elutähtsal kohal on iseseisev regulatsioon.*'⁷⁷

Farmerite ja töötajate organisatsioonid rünnaku all

Paljud piirangute kaotamise oletatud eelistest sõltuvad veel olematutest toetavatest institutsioonidest ja organisatsioonidest. Toetusteenuseid pole mitte ainult vähendatud; nõrgenenud on ka tsiviilühiskondade organisatsioonid, mis võiksid seista väikefarmerite ning nende sidemete eest turgudel.

Hiljutiste kogemuste põhjal läbi viidud uuringud Etiopias näitavad, kui head rolli võivad kohvi baashinna määramisel hea juhtimise korral mängida farmerite kooperatiivid. Kooperatiivid on abiks ka vahendajate vältimisel ja ligipääsul kõrge väärtusega ekspordi-turgudele. Tulemuseks võib olla kõrgem tasu farmerite jaoks ning lisaks elutähtsate ühiskondlike teenuste rahastamine. Kõik avalik-õiguslikud otsused selliste struktuuride toetamise kohta peaksid võtma arvesse, et naiste osaluse piiramine kooperatiivides

võib panna nad situatsiooni, kus nad on vähem suutelised kohvi potentsiaalset väärtust realiseerima kui nad seda kooperatiivi liikmetena oleksid.

Vähene informeeritus

Paljud farmerid kannatavad informatsioonipuuduse käes – puuduv info kehivatest turuhindadest kuni uemate saagikoristustehnikateni – see vähendab nende toodetud saagi kvaliteeti ning hinda. Uganda Kohviarengu Amet (UCDA) lasi, enne kui programm osaliselt madalate kohvi - hindade tõttu lõpetati, kohvihinnad läbi kaheksa raadiokanali eetrisse. On tehtud plaane selle jätkamiseks, kuid farmerid on vahepeal kaotanud väärtuslikku informatsiooni. Honduurase Kohviinstituudi raport i järgi jäävad farmerid süstemaatiliselt eemale igasugustest hinnatõusudest.⁷⁸ Etiopias on asjad samamoodi: 2002 aasta aprillis olid eksportijad teadlikud, et hind oli tõusnud, kuid farmerid seda ei teadnud ning jäid oma osast ilma.⁷⁹

Liiga vähene väljaõpe ning toetus

Tehnilised teadmised on tootmise suurendamise ning toote väärtuse tõstmisel elulise tähtsusega. Uurimused tõestavad, et väiketootjatest ettevõtjate kohvisaak on mõnedes tootjariikides väga väike: alla 500 kg hektarilt. Võrrelda seda Vietnami keskmise saagikusega hektari kohta - 1500-2000 kg/ha. Erinevus ei tule mitte ainult sellest, et Aafrikas on kesisemad põllumajanduslikud vahendid, vaid ka väiksemad teadmised käpimistsüklike, umbrohutõrje ja multsimise kohta. Mõnedes riikides on nõuandeteenuste pealt kokkuhoidmine toonud kaasa halvema kahjuritõrje ja viinud suuremate taimehaiguste probleemideni. Tehniliste teadmistepagasi puudumine vähendab ka kvaliteeti, kui farmerid ei oska toota parema kvaliteediga kohvimarju või suurendada saaki töödeldes selle väärtust.

Halvad laenud ja puuduvad uued krediivõimalused

Hinnalangus on jätnud paljud farmerid olukorda, kus nad on võimetud oma võlgadest vabanema. Vietnami farmerite kohta teostatud uuring näitas, et rohkem kui 60 protsendil on suured tasumata võlad.⁸⁰ Vajadus võlad tasuda ei luba tihti farmeritel hinnatõusu oodata ja sunnib neid leppima vahendajate poolt pakutavate hindadega.

Carmela Rodriguez, 56 aastane Peruu farmer Saucet ütleb: *'Mõnikord kuuleme, et hinnad on näiteks Tarapotos või Moyobambas või Jaenis tõusnud. Kuid meie jaoks on raske [oma kohvi] sinna toimetada. Ja meil ei ole võimalik saaki oma kõikide võlgade tõttu seal laos hoida. Me ei suuda selle eest tasuda.'*⁸¹

Suurenevad võlad tähendavad vähenevaid krediivõimalusi – tööpoolest, maapiirkondade laenu - võimalused on mitmes piirkonnas kokkukuivanud. Kui kooperatiividel on krediivõimalustega kitsas peavad farmerid kohalike kaupmeeste poole pöörduma. Etiopia kohvifarmer Mohammed Indris ütleb: *'Kooperatiivide poolt teostatud kokkust hoiab hinna üleval. Eelmisel aastal ei suutnud kooperatiiv finantsraskuste tõttu kohvimarjasid kokku osta. Kui erafirmadest kokkustajad seda teada said langetasid nad hinda 0.11 sendilt 0.06 sendini kilogrammist.'*

Krediivõimaluste nappus teeb farmerid eriti haavatavaks saagieelsetel rasketel kuudel. Osad neist saavad toitu võlgu võtta oma tulevase saagi arvelt; teised kasutavad oma maad tagatisena – ehkki mitte kõigil farmeritel ei ole oma omandit tõestavaid dokumente. Kolmandad on sunnitud ellujäämiseks oma vara müüma. Naised on sellises olukorras eriti ebavõrdses seisus, sest maaomandi struktuurid ei võimalda neil tihti maad omada. See raskendab ka naiste krediivõimalusi.

Maaelu nõrk infrastruktuur

Pikaaegne investeringute puudumine paljudes maapiirkondade transpordisüsteemides on teinud saagi toimetamise edasitöötlemispunkti väga kulukaks, eriti väiketootjate jaoks, kelle saagi suurus ei õigusta kogumisveoki tellimist. Isegi kui kogumisteenus tellitakse on kilomeetri maksumus palju suurem kui suurematel teedel: Oxfami uurimustöö Ugandas jõudis järeldusele, et koti kohvi transport 15 km kaugusel asuvasse veskisse polnud proportsionaalselt palju odavam kui sama koti transport 100 km töötlemistehasest Kampalasse.

Korralike teede puudumine põhjustab farmeritele tõsiseid raskusi. Üks neist soovis edasi öelda järgnevat:

'Mu nimi on Avelios Asuego. Mul on Guatemalaas väike orgaanilist kohvi tootev talu. Sooviksin teile natukene oma elust rääkida. Minu kodukülalast peab neli tundi jalgsi kõndima, et kattega teeni jõuda, fakt mis annab teile ettekujutuse kui isoleeritud me moodsast maailmast oleme.

Sealt peab veel kolm tundi autoga sõitma – raske teekond, sest teed on väga halvas seisukorras. Kolm tundi võtab aega enne kui auto peatame ja oma kohvi edasimüüjatele anname.¹⁸³

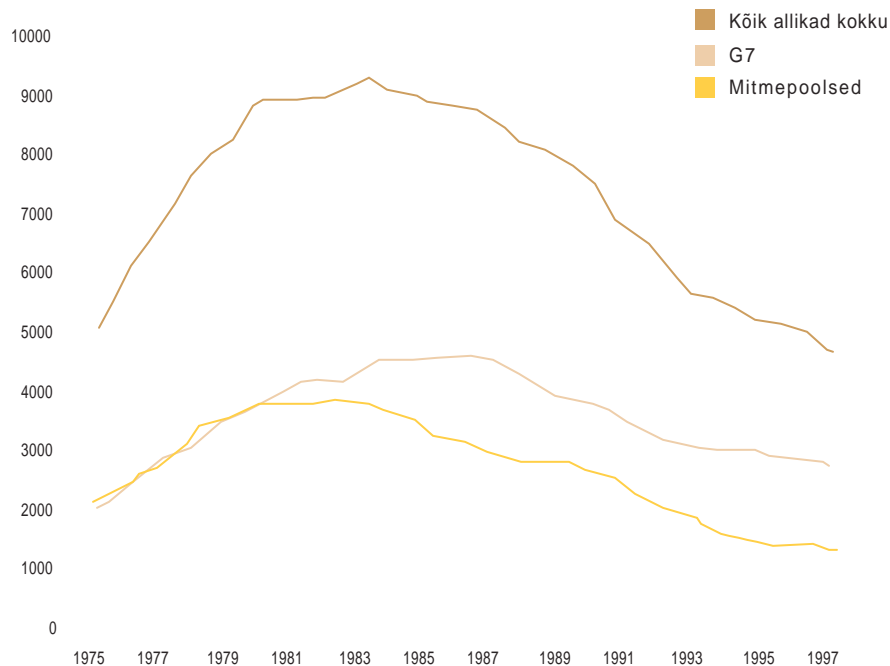
Liiga halb ligipääs esmavajalikele vahenditele nagu kohvikuivatamisalused ja töötlemisveskid lööb toodangu kvaliteedi alla. Suurem osa väikeettevõtjaid kuivatab oma kohvi päikese käes – kuid ilma kõige tavalisemate päikesekuivatusaluste, või nende ehitamiseks vajalike teadmisteta peavad farmerid oma kohviube palja maa peal kuivatama. Arabica kohvimarjad peaksid peale korjamist võimalikult ruttu töötlemisse jõudma. Siiski peavad väikeettevõtjad neid kohalike käepäraste töötlemisveskite puudumisel transportimiseks piisavas koguses kokku koguma – ja see viivitus võib põhjustada marjade kõdunemise.

Vähenev abi ja topeltstandardid: farmerid reedetud doonorite poolt

Doonorriigid on tekkinud kriisis otseselt süüdi, esiteks ignoreerides vajadust investeerida maaelu arengusse, teiseks halvendades situatsiooni topeltstandarditega, mis julgustavad arenguriike liberaliseerumise teele, samal ajal ise proteksionistlikku poliitikat rakendades, mis nad rikastest turgudest eemale hoiavad ja nende valikud vaid teatud tarbekaupadele piiravad. Tulemuseks on lausa karjiv põllumajandusliku elu reetmine arenguriikides.

Maaelu arengu toetus – elutähtis miljonite vaesemate riikide farmeritele – on vähenemas, nagu näitab joonis 12. OECD juhib tähelepanu oma enda liikmesriikide poolsele kohustuse hülgamisele: *'Põllumajandustoetused, mis olid vähenemas juba 1980 aastate alguses vähenesid 1985 aastast alates keskmiselt seitse protsenti aastas.*

Joonis 12: Maaelu arengu toetus aastatel 1973-2000

Allikas: CRS ja DAC statistika

Selle tulemusena langes põllumajandustoetuste osakaal 17 protsendilt 1980 aastate alguses kaheksale protsendile 1990 aastate lõpuks. Toetuse vähenemist võib osaliselt seletada üldise ametliku arenguabi vähenemisega, kuid muutunud on ka doonorriikide sektoripoliitika [põllumajandus ja muudest tootvatest sektoritest sotsiaalsektorite suunas]. Oma roll põllumajandustoetuse vähenemises on ka põllumajanduse väljajätmisel 1990 aastate vaesuse vähendamise plaanist.⁸⁴

Arvestades inimeste hulka, kes põllumajandusest oma elatise saamiseks sõltuvad, on selline olukord kohutav. 'OECD hinnangul moodustab Ülemereriikide Arenguabi praegu kaheksa protsenti kogu ametlikust arenguabist : kaheksa protsenti, mis peaks toetama kolme neljandikku vaestest,' ütleb Lennart Bage, ÜRO Rahvusvahelise Põllumajandusarengu Fondi esimees.⁸⁵

Rikkad riigid on viimasel ajal näidanud üles tõelist leidlikkust topeltstandarditega mängimisel kaubanduses. Kõige alatum näide on USA uus põllumajanduse eelnõu. Aastal 2000 toetasid rikkad riigid oma põllumajandust 245 miljardi USA dollari ulatuses.⁸⁶ Praegune toetussüsteem, mille eesmärgiks on tootmise laiendamine, mõjub arenguriikide vaestele talunikele laastavalt. Need toetused moonutavad turu loomuliku olekut ja võimaldavad rikaste riikide talunikel oma toodangut maailmaturul madalate hindadega müüa. Sellistes ebaõiglastes tingimustes ei suuda vaesemad farmerid konkureerida.

Lisaks on rikkad riigid mitmetele tarbekaupadele, millest sõltuvad arenguriikide eksporditulud : põllumajanduslikud ning suure tööjõu kuluga tooted, seadnud imporditariifid, mis lähevad arenguriikidele maksma umbes 43 miljardit USA dollarit aastas.⁸⁷

Rikaste riikide ebaõiglaste toetuste ja imporditariifide süsteem avaldab mõju ka kohvikasvatajatele : nad piiravad kohvifamerite valikuvõimalusi ja kuulub seega tarbekaupade probleemi alla laiemalt . Wall Street Journalis ilmunud artikkel Nikaraagua kohta toob asja mõtte ilusti esile: 'Teised [kohvi] farmerid räägivad tootetava vilja vahetamisest. Kuid neid himutab teiste väiketootjate kogemus, kes on oma õnne proovinud päikli - ning seesamikasvatamisega. Need tootjad üritasid võistelda Washingtonist kopsakaid toetusi saavate USA tootjatega, ning on praeguseks pankroti äärel.'⁸⁸

Kõige teravamalt satuvad löögirusika alla Sahaara - aluse Aafrika riigid. Nende valitsused on tõstatanud tegevuskava nimega Uus Partnerlus Aafrika Arengu (NEPAD). Rikaste riikide valitsuste reaktsioon sellele on olnud pettumustvalmistav.

3. Niššiturud – pääsetee? Mitte kõigi jaoks ...

Erinevalt üldisest hinnalangusest on nišši - või 'erimargi' kohvid – uued kõrgehinnalised eliittooted – üle ootuste edukat olnud. Müüjafirmad eristavad need tooted teistest tuues välja nende päritolumaa, rõhutades nende eriomadusi või tuues esile vilja kasvatamise vastavalt orgaanilistele, varjuskasvatamise või Õiglase Kaubanduse põhimõtetele. Tootjad, kes saavad oma toodangut nendele turgudele müüa saavad palju paremat hinda.

Sellise alternatiivse lähenemise taga ei ole mitte tavalised röstijafirmad, vaid kohvibaarid, kes on lääne-maailmale tutvustanud latte, cappuccino ja espresso kohvisid. Üks suurimaid müügikette, Starbucks, on teatanud, et kavatses osta kogu oma kohvi tootjalt, kes täidavad uusi sotsiaalseid ja keskkonnavalaseid tingimusi ja osta 74 protsenti oma rohelisest kohvist fikseeritud pikaajaliste hindadega, luues nii kohvitootjate jaoks aastaks 2002 stabiilse ning läbinähtava hinnaturu. Mis selle lahenduse puhul huvitav tundub on see, et seisukoht, mis väidab, et neid meetmeid on vaja kohvi kvaliteedi tagamiseks, on väljakäidud ja tunnustatud investorite endi poolt. Tarbijatel on huvitav vaadata, kas väiketootjad selle süsteemi pealt ka mingit kasu saavad.

Siin-seal on tootjariikides kooperatiivid käed löönud kohvi erisortide müüjatega ja vastavate turgudega rikastes riikides, et muuta kohvimüügi olukorda. Näiteks Nikaraaguas müüsid hiljuti kaks väikefarmi oma erilist arabicasorti läbi internetioksjoni 11.75 dollarit naela eest, umbes 23 korda kõrgema hinnaga kui seda on New Yorgi hind.⁸⁹ Nende erisortide arendamisel ning sellekohase informatsiooni levitamisel on võtmeroll kvaliteedipõhise konkurentsi tagamisel.

Parem hind ja kvaliteet teeb niššiturud farmerite ning riikide jaoks, kes tahavad sellest madala kvaliteedi ja – hinna nõiarangist välja pääseda, eriti atraktiivseteks.

Jutud edust on tihti lootuskiireks ülejäänutele väljapääsu otsijatele. Kuid on väga oluline, et valitsused ja kohvitööstuses osalejad saaksid aru, et kõikide juhtimine sama väljapääsu suunas tähendab ab ohtusid. Niššiturg kaotab taolise üleujutuse korral, kui seda ei saada vastav töus tarbijate arvus, oma erilise staatuse ja võime saada kõrgemat hinda.

Õiglase Kaubandus: lootusekiir

'Õiglase Kaubanduse liikumine on kohviäri kohta selgelt näidanud, et tootjatele võib maksta tänastest katastroofiliselt madalatest hindadest kaks korda rohkem ilma, et kaoks tarbijapoolne valmidus osta kõrgekvaliteedilist toodet.' – Pablo Dubois, Rahvusvahelise Kohviorganisatsiooni operatsiooniülem.

Præguses seisukorras on Õiglase Kaubandus muutunud päästeköieks mitmete tootjate jaoks. Õiglase Kaubandus on andnud elu mitmetele kasumlikele äridele, kes siiski säilitavad selgelt eesmärgi parandada kohvitootjate elu, kelle käest nad oma toorme ostavad. Õiglase Kaubanduse keskne mõte on: otsus maksta farmeritele õiglast hinda – hinda, mis kataks kulud ja oleks stabiilne. Näiteks arabica kasvatajatele makstakse praegu minimaalselt 1.26 dollarit naela eest,⁹⁰ mis on enam kui kaks korda suurem turuhinnast.

Õiglase Kaubanduse põhimõttel kaubeldud kohv vahetas esimest korda omanikku 1973 aastal, kui see müüdi Guatemala väikefarme ühendavast kooperatiivist Hollandisse. Kolmkümmend aastat hiljem töötavad Õiglase Kaubanduse Märkimise Organisatsiooni (FLO) standardite järgi ligi 200 kohvikooperatiivi, mis esindavad 675 000 farmerit, rohkem kui 70 hulgimüüjat ja umbes 350 kohvifirmat, tuues tooted turule viisil, mis võimaldaks farmeritel korralikku tulu saada.

Õiglase Kaubandus, rõhutades kooperatiivset juhtimist ja organisatsioonilisi struktuure, vajab, et kohvitööstus toimiks äri läbipaistvuse ja korralike tootmistingimuste loomise põhimõttel, pöörates samas tähelepanu võtmetakistustele, mis seisavad farmerite turgudele pääsu ees. See hõlmab meetmeid nagu tellimuste osaline eelfinantseerimine väikeste tootmisettevõtete võlgade tekke vältimiseks; tootjatevahelise kokkuleppega määratud sihtotstarbeliste lisatasude maksmist; lepingulisi kohustusi, mis võimaldaksid farmeritel koostada pikaajalise tootmisplaani; Rahvusvahelise Tööhõive Organisatsiooni (ILO) standarditele vastavate keskkonna- ja sotsiaalsete tingimuste loomine.

Õiglase Kaubanduse Märkimise Organisatsiooni (FLO) loodud kohvitootmise standard on vabatahtlik skeem, mida rahastatakse brändiomanike poolt makstavate litsentsitasudega. Farmerite jaoks loodavate korralike tingimuste garanteerimist jälgib FLO koostöös riiklike asutustega, samas juhivad ja edendavad firmad nagu Max Havelaar (Holland, Belgia, Prantsusmaa, Šveits, Taani), TransFair USA (Põhja-Ameerika), ja sihtasutus Fairtrade Foundation (UK) erinevaid sertifitseerimismärke oma vastavatel tarbijaturgudel.

Kõige olulisemat mõju on Õiglase Kaubandus avaldunud farmeritele, kes on saanud oma toodangu müüa hinnaga, mis kataks nende peamised elamiskulud. Näiteks Oromiya Kohvifarmerite Kooperatiivis Etioopias võivad farmerid saada oma Õiglase Kaubanduse märgi all müüdud kohvi eest 70 protsenti ekspordihinnast, samas kui Etioopia Kafa provintsi Jimma tsooni farmerid, kes müüvad oma toodangut vabal turul, saavad ainult 30 protsenti.

Felipe Huaman Bagua Grande kooperatiivist Peruu, mis müüb oma toodangut Õiglase Kaubanduse märgi all, seletab: *'Peale lepingu sõlmimist Twin ja Cafédirectiga on meie hinnad tõusma hakanud ja see on parandanud kohvikasvatavate perede tingimusi. See on meie suurim tasu ja seda hindame kõige enam.'* Paranenud hind on kindlasti tähtis, kuid üks uurimus viitab, et farmeriorganisatsioonidele osaks saavad kaudsed mõjud võivad olla veelgi tähtsamad.⁹¹

Teiseks on Õiglasel Kaubandusel keskkonnale hea mõju.

Suurem keskendumine väike- ja mahetootmisele tähendab, et enamik Õiglase Kaubanduse märgiga kohvi on kasvatatud looduslikes kooslustes liigilist mitmekesisust minimaalselt kahjustades, kasutades eeliseid, mida päikese käes kasvatamine ei võimalda. Töötlemise esimeses faasis tekkinud orgaaniline mass kasutatakse ära kohvipuude kattematerjalina, nii jääb ära hapnikuvarude kahanemine ja jõgede reostamine.

Kolmandaks on Õiglase Kaubandus heaks näiteks suurfirmasid kummitavast ohust. Kampaania ühe kõrvalmõjuna tõuseb esile tõsiasi, et põhiturgu toitvatele farmeritele ei maksta isegi nii palju, et nad kulud tasa teeniksid – seega on juba Õiglase Kaubanduse olemasolu mustaks pilveks suurfirmade reputatsiooni kohal, kellele edu sõltub tarbijate meeleolust.

Nagu Kraft väidab, *'Alates 1990 aastate algusest on mitmed hulgimüügiorganisatsioonid aktiviseerunud ja hakanud pakkuma 'Õiglase Kaubanduse' ning 'ökoloogiliselt puhas' märkide all mitmeid kohvibrände, võisteldes niimoodi kohvi põhituruga toetudes eetilistele argumentidele. Kuna senimaani on 'õiglaselt kaubeldud' toodete nõudlus ... ohud vaid mõõdukas ... on see olnud väike äri, kuid kujutab endast suurt probleemi kogu kohvitööstuse mainele'*⁹²

Algselt olid kõik tavalised kohvifirmad väljendi 'Õiglase Kaubanduse' kasutamise vastu, sest see nagu viitaks asjaolule, et muu kaubandus toimib ebaõiglaselt: Nestlé läks isegi nii kaugele, et andis välja infolehe, kus esitas Õiglase Kaubanduse kampaania esitatud süüdistustele vastuargumendid. Sellele järgnes suhtumise muutus stiilis 'kui te ei suuda neid võita siis liituge nendega' ja mõnede firmade otsused osta osa oma kohvi Õiglase Kaubanduse märgi all, või vähemalt maksta toorme eest üle turu hinna.

Praegu väidavad firmad, et Õiglase Kaubanduse märgi all müüdava kohvi osakaal on nii väike, sest selle järele puudub suurem nõudlus – kuiud nõudlust saab tekitada ja suurendada, mida need suurte brändide omanikud ka teavad. Kui tarbijale valida anda teevad nad järjest enam eetilisel õige valiku: Õiglase Kaubanduse märkimisega kohvi läbimüük tõusis 2001 aastal vaid 1,5 protsendise kohvi tarbimise tõusu juures kogu maailmas 12 protsenti⁹³.

Õiglase Kaubanduse röstitud ja jahvatatud kohvi moodustab nüüd üle seitsme protsendi Inglismaa röstitud ja jahvatatud kohvi turust ja umbes kaks protsenti kogu kohviturust. Juhtiv Õiglase Kaubanduse bränd Cafédirect, milles Oxfamil on aktsi osalus, on nüüd Inglismaa kohviturul kuuendal kohal – tunduvalt ees Itaalia brändist Lavazzast.⁹⁴ Viimase kolme aastaga on USA-s hakanud Õiglase Kaubanduse tooteid müüma üle 140 firma, millel on eeldatavalt kokku 10 000 müügipunkti üle kogu riigi: ainuüksi 2001 aastal oli turu kasv 36 protsenti.

Peamine kriitika Õiglase Kaubanduse suunas tuleb nende majandusteadlaste poolt, kes usuvad, et kõrgemad hinnad hoiavad farmereid, kellel oleks parem suunduda muusse ärisse, kohviäris edasi ning halvendavad veelgi ületootmist pikemas perspektiivis. Oxfam usub, et ükskõik, kas Õiglast Kaubandust saab põhiturul rakendada või mitte, teeb alternatiivide vähesus ja valitsuse poolt vaestele farmeritele antavate ettevaatusabinõude puudumine sellest täiesti õigustatud ja sobiva püüde toime tulla vabaturu põhjustatud tööjõu maksumusega.

Oma edust hoolimata ei suuda Õiglase Kaubandus pakkumise ja nõudluse ebavõrdsuse tõttu üksinda tekkinud kriisist jagu saada. See ei tähenda, et tavalised firmad ei tohiks end rohkem õiglaselt toodetud kohvi ostmisele pühendada: nad saavad ja peaksidki seda tegema. See tähendab aga seda, et praeguste põhituru ebavõrdsuste likvideerimiseks on vaja ka laiemaid algatusi.

Kohvi eribrändide suurem väärtus

Mõned tootjariigid on saanud kohvi eriturgudel head kasu märgistades oma riigi või piirkonna kvaliteetkohvi vastavalt ning arendanud niimoodi edukalt brändinime ning niššiturgu. Jamaika on loonud oma Blue Mountain kohvi brändi ja India oma Monsooned Malabar, millest mõlemad on kõrge hinnaklassiga. Ka Kolumbia kuulub samasse edukasse gruppi: sealsed suured investeeringud turustamisse, lisaks farmeritele antavate teenuste laiendamine, on tulemuseks andnud Juan Valdezi ja Café de Colombia brändinimedega hea hinnaga müüdavad kvaliteetkohvid. Kuid isegi see edu on läbi elanud mõõnasid. Kuna kohvitulud on kahanenud on

Kolumbia kohviga tegelevad ametiasutused pidanud Juan Valdezi turustamise kulutusi piirama.

Sama väljapääsu suunas joostes?

Algatused, mis aitavad tootjatel sihiks võtta kohvituru kvaliteetpoole on loogilised, kuna just see osa turust on rikastes tarbijariikides kasvamas. Siiski on tähtis, et nii firmad kui valitsused – tarbijariikides ja tootjariikides mõlemas – tunnistaksid seda kui vaid osa üldisest lahendusest.

Mitte kõik vaeste riikide tootjad ei saa liikuda arabica sortide kvaliteetturule. Kui see turg küllastub pakkujates, ei oleks ta enam niššiturg, mis suudaks oma toodete eest kõrget hinda küsida. Kohvi eriturgudele pürgivate farmerite toetamine ei saa olla lahendus miljoneid väiketootjaid painavatele süstemaatilistele probleemidele. Kõikide toimamine sama väljapääsu suunas – probleem, mida majanduses tuntakse 'eksiliku struktuuri' nime all – on tarbekaupade tootmisele iseloomulik olnud juba aastakümneid ja kujutab endast probleemi, millele rahvusvahelised organisatsioonid ei ole piisavalt tähelepanu pööranud.

Maailmapangal ja Rahvusvahelisel Valuutafondil (IMF) on ka selles kohvikriisi osas oma süü, nad ei ole suutnud kohvitootjatele riikidele anda piisavalt nõu selles osas, kuidas suurenenud tootmine võib maailma hindasid mõjutada. Maailmapangal on eraldi tarbekaupade hindade jälgimise ja ennustamise osakond⁹⁵ kuid selle ennustused on pidevalt liiga entusiastlikud ning annavad tootjariikidele turu tulevase paranemise kohta eksitavaid signaale. Maailmapank ja IMF on hiljaaegu koostanud uurimuse, mis ennustab, et tarbekaupade hindade langusest tingitud eksporditulude vähenemine võib 2000 ja 2001 aastal 24 Raske Võlakoomaga Vaese Riigi jaoks ulatuda 1.5-2 protsendini SKP-st.⁹⁶ Nad on ka tellinud doonorriikidelt lisarahastust, et võimaldada selliste kriiside käes nagu tarbekaupade hindade langemine, kannatavatel riikidel oma maksed õigeaegselt tasuda. Doonorvalitsused peavad selle raha koheselt välja käima.

Lisaks kuulub rahvusvaheliste finantsasutuste keskkete ülesannete hulka anda laenajate riikide valitsustele nõu tootmise suurendamisega kaasnevate riskide ja tagasilöökide kohta ning soovitada alternatiiv-strateegiaid. Kuid nad pole sellega pikemat aega toime tulla suutnud. Näiteks Burundis, kus kohvi moodustab 80 protsenti ekspordituludest, koostas Maailmapank hiljuti raporti, mis ei suutnud, hoolimata tervest lõigust muude võimalike riskide kohta, tuvastada riigi majanduse tohutu kohvist sõltumise riske;⁹⁷ üks teine sama allika raport märgatab kohvi kui 'arengu allikat'.⁹⁸

Sarnaselt ülaltoodule ei tõstata IMF-i ja Maailmapanga poolt Etioopia kohta koostatud Vaesuse Vähendamise Strateegia hinnang kohvist liigse sõltumise probleemi, hoolimata sellest, et tunnistati selle teema puudumist valitsuse 'Põllumajanduslikul Arengul Põhineva Industrialiseerimise' eelnõust.⁹⁹

Inertsist vanas suunas liikumisel pole alust

Kõik firmad kohvitööstuses on liiga aeglaselt tunnistanud, et ka neil on farmerite häda oma vastutus, ning mõned neist eitavad seda siimaani. Asja jättis õhku rippuma ka USA Riikliku Kohvi Assotsiatsiooni 2002. aasta aprilli tippkohtumine pealkirjaga *Globaalseid lahendusi otsides*, mis jagas probleemi likvideerimise kaheksaks osaks. Need osad hõlmasid farmerite harimist tootmise mitmekesistamise alal, röstimisfirmadega sõlmitud lepingute pikaajalisus ja individuaalsus, suurenenud ligipääs, mugavus ja kvaliteedivalikud tarbijate jaoks. Kogu sündmust ümbritses lausa tajutav ükskõiksus: juhatuse kohutamine, kus pidi arutatama kolme neist kaheksast lahendusest leidis aset alles kolm kuud pärast tippkohtumist.

Ehkki on tõsi, et kerged lahendused puuduvad, pole raske olukord ettekäändeks, mille varjus vanast inertsist sissekäidud suunas jätkata. Maailmapank hoiatab, *'Kui praegused trendid jätkuvad viisil, kuidas paljud on ennustanud võib kohvikriis areneda laia sotsiaal- ja keskkonnakriisiks.'*¹⁰¹

Selle vältimiseks on vaja rahvusvahelist jõupingutust, mis tooks kokku kõik kohvitööstuse suuremad grupid ning lisaks need organisatsioonid, kes suudaksid oma panuse anda arengukoostöö näol. Erinevad grupid saaksid endile võtta erinevad, üksteist täiendavad rollid. Mis kõige tähtsam – on aeg, et tegevusse astuksid globaalsed ärijuhid ja suured röstimisfirmad.

Suured röstitajafirmad on kohvituru madalate hindade ning kvaliteedi nõiarangist väljatoomisega täiesti läbi kukkunud, mis asetab nad tõsise ärilise riski ette. Mõned on teinud üksikuid püüdeid kvaliteedi- ja keskkonnaküsimustega tegelemiseks, kuid kõik need jäävad kõvasti maha kõikehõlmavast algatusest, mida on vaja, et kohvitööstus kriisist välja tuua. Sellega võrreldes on poliitiline energia, mida rikkad firmad ja valitsused kulutavad investeerimisele ja konkurentsi 'uutele küsimustele' Maailma Kaubandus - organisatsiooni (WTO) järgmisel kohtumisel

imeustäratavad.

Ainult Nestlé üksinda on rääkinud kohvitootmise juhtimisest läbi koordineeritud ning rahvusvahelise ettevõtmise. *'Nestlé on madalate hindade vastu, sest see pole halb mitte ainult farmerite vaid ka Nestlé'i äriks... Nestlé toetab seega algatusi, mis taotlevad tootmise paremat juhtimist, hinnakõikumiste vähendamist, ja kohvihindade fikseerimist kindlate piiridega, mis võimaldavad tootjatel elatist teenida ja tarbimisel kasvada. See hõlmab selliseid algatusi nagu Rahvusvaheline Kohvi Kokkulepe.'*¹⁰⁰

4. Kriisist väljumine: tegevuste strateegia

Oxfami visioon kohviturust, mis ka vaeste jaoks tootaks, kutsub kõiki osapooli tegutsema viiel rindel:

- taastada pakkumise ja nõudluse tasakaal
- taastada kvaliteet ja tõsta tootlikust
- tõsta hindasid, anda inimestele tagasi elatis
- säilitada ja suurendada väärtust tõstvat suutlikust
- luua maaeluarengus tõelised alternatiivid

Madalseisust väljumiseks on vaja kohest tegutsemist, kuid vaja on ka pikema perspektiivilisi strateegiaid ja tegutsemisplaane farmerite toetamiseks üleminekuajal, kui turg taastab oma tasakaalu.

Valitsused ja multilateraalsed agentuurid peavad kohe kohvikriisi lahendamise nimel sõna võtma. Nad peavad taotlema poliitilist toetust argumendile, et kohvi ja teiste tarbekaupade hindade langus on tähtis kaubanduslik küsimus – hoolimata sellest, et suuresti reguleerimata kohviturul ei ole peamiselt WTO asi – ja kutsuma rikkaid riike üles selle probleemiga tegelema samasuguse innuga nagu nad seda investeeringutest või teenustest rääkides rakendavad. Just need samad kaubandusametnikud peavad suruma kohvihiiglastele peale korporatiivse vastutuse ja valgustatud omahuvi vaimu ning panema nad kriisi lahendamisele kaasa aitama.

Taastada pakkumise ja nõudluse tasakaal

Esimese prioriteedina peavad valitsused ja suurfirmad finantseerima 5 miljoni madalaima kvaliteediga kohvikoti hävitamist, mida praegu impordimaade ladudes hoitakse. See läheks maksma umbes 100 miljonit dollarit. Selline teguviis saadaks turule kohese signaali ja võib, Maailma Kohviorganisatsiooni analüütiku hinnangul, viia keskmise hinna 20 protsendilise kallinemiseni 2000/01 jooksul – see annaks ekspordikasumi näol kohvitootjariikidele umbes

700-800 miljoni dollari ulatuses lisatulu.¹⁰²

Röstijafirmad suudaksid teha palju enamata kui see, mida nad praegu enda kohustusena näevad: kohviturul laiendamine ja arendamine. Selles mõttes on nende progress süngem olnud: nad on rikkastes riikides nagu USA pidanud tunnustama suuri kaotusi. Nad võiksid palju rohkem tähelepanu pöörata uue tarbijapoolse nõudluse arendamiseks alles tärkavatel turgudel, mitte võidelda oma osa eest Euroopa ja USA tavalistel turgudel.

Pikemas perspektiivis on pakkumise ja nõudluse erinevusi vältivate turupõhiste mehhanismide leidmiseks vaja palju rohkem koostööd kõigi erinevate osapoolte vahel. Kõikide osapoolte koostöölauda taha saamine nõuab rahvusvaheliste juhtide sekkumist. Selle tulemusena valmiv kokkulepe peab sisaldama konkreetset sekkumist turul, alustades tasakaalu loomist turul pakkumise reguleerimisega.

Taastada kvaliteet ja tõsta tootlikust

Kohvia kvaliteedi taastamisel on selle väärtuse tõstmises keskne roll. Kõige tähtsam ettepanek, mis tekkinud kriisi rahvusvaheliselt lahata püüab on Rahvusvahelise Kohviorganisatsiooni (ICO) Kohvi Kvaliteedi Parandamise Skeem, mida hakatakse ellu viima 2002 aasta lõpus ning mille eesmärk on lõpetada teatud kvaliteedist allapoole jääva kohvi eksport.

Kui see skeem täielikult ellu viidaks suudaks ta rahvusvaheliselt turult eemaldada kolm kuni viis protsenti toodetud kohvist ning lõpetada hukatusliku tormamise madalamate hindade suunas. Skeem vajab rahalist tuge, eriti vaeste riikide ning farmerite jaoks, ja see peab tagama, et vaesed madalaima kvaliteediga kohvi tootjad saaksid toetust – eriti piiratud tehnoloogiatega farmerid ning piiratud siseturuga riigid.

Väikeettevõtjatest farmerid suudavad tihti toota paremakvaliteedilist kohvi, sest nad suudavad oma saagi korjata tähelepanelikumalt, valides üksnes küpsed kohvimarjad, kui suured mehhaniseeritud istandused. Kuid on veel palju teisi kvaliteedinäitajaid, milles farmerid abi vajavad, samuti struktuurides, mis tagaksid tootjatele nende kvaliteedi eest väärilise hinna. Näiteks abi korralike töötlemistehnikate osas, abi tehniliste ning turustamisalaste oskuste osas ja suurenev läbirääkimisjõud läbi tootjaorganisatsioonide loomise.

Väga piiratud kohvi siseturgudega riigid vajavad toetust, sest nad ei saa oma madalakvaliteedilist kohvi eksportida ei ICO skeemi raames ega seda ka piisavalt hästi oma siseriiklikul turul müüa.

ICO kvaliteediskeem on tootjariikide poolne kriitilise tähtsusega algatus, kuid see ei ole saanud röstijafirmade ning tarbijariikide valitsuste poolset toetust, mida ta hädasti vajab. Nendepoolne toetus – toodangu kokkuostmise ning impordi monitooringu näol – on hädavajalik, et skeem hakkaks kommertslikul põhiturul hästi tööle.

On tõenäoline, et on vaja tõsta kõige vaesemate farmerite, näiteks mitmete Sahaara aluste riikide robusta kasvatajate, tootlikust. Kuid igasugust valitsuse poolset abi selles suunas peaks kavandama ettevaatlikult, et see ei aitaks kaasa ületootmise niigi suurele probleemile. Tootlikkuse suurendamine selles mõttes, et saaks väiksemalt maalapilt sama koguse kohvi võivad anda tootjatele vaba maad või tekitada kulutuste vähenemise näol vaba raha, mis annab farmeritele lisavalikuid ületootmisele kaasa aitamata.

Üks näide sellest, mida on võimalik ette võtta on Uganda Kohviarengu Ameti (UCDA) programm, mis jagab farmeritele tasuta uute tootlikumate hübriidtaimede seemikuid - algatus, mis on kaasa aidanud sellele, et Uganda kohvitootjad on Aafrika kõige edukamad. UCDA-l on umbes 1000 taimekooli ja plaanis on sel aastal farmeritele jagada 30 miljonit taime.

‘Valitsuse toetus on kõvasti aidanud, kuna olime pudelikaela kinni jäänud. Selliste õnnetute kohvihindadega ei suuda farmerid endale uusi taimi lubada. Kuid nad võtavad need vastu, kui taimi tasuta jagatakse,’ ütleb William Naggaga UCDA-st.¹⁰³ ICO ja Ühine Tarbekaupade Fond on samuti seotud projektidega, mis aitavad farmereid kahjurite kontrolli osas - tõsine probleem, mis ähvardab niigi halvas olukorras olevate väiketootjate sissetulekuid veelgi alla kiskuda.

Samuti on mõned firmad rahastanud kvaliteedi parandamise programme. Nii Procter & Gamble'i 1.5 miljoni dollari suurune abiraha TechnoServe'ile ja 500000 dollari suurune toetus Oxfam Americale Starbucks'i ja Ford Foundationi poolt on mõlemad farmerite kohvitoodangu kvaliteedi parandamise jaoks. Sellistest skeemidest saavad farmerid arvestatavat toetust, kuid ühekordsed firmade poolsed filantroopsed zestid ei ole piisavad, et sellise suurusega probleemi lahendada.

Tõsta hindu, anda tootjatele tagasi nende elatis

Röstijafirmad võiksid hakata farmeritele maksma hindasid, mis neile korraliku sissetuleku tagaksid, ja korraldada oma varustamisahelad niimoodi, et farmerid saaksid kasutada rohkem turu eeliseid ja teeniks korraliku sissetuleku. See oleks sissetulek, mis annaks tagasi rohkem kui tootjad tootmisesse investeerinud on – annaks perekondadele võimaluse katta kulud toidule, põhiharidusele, tervishoiule ja elukohale. Selliste kulude kohta eksisteerivad nii tootjariikide kohviga tegelevate ametite kohvifirmade endi poolt koostatud arvutused, ehkki nad riigist erinevad.

Väikeste farmerite puhul on raskusi nende kulude määramisega, kuna palju tootmisesse läinud panusest ei ole rahaliselt fikseeritud ning suurte istandustega võrreldes on väiketootjatel väga erinevad kulustruktuurid. Siiski ei tohiks need raskused olla ettekäändeks mitte tegutseda. Vähestes teistes tööstusharudes toimub tootja kulude katmine, kuid võib väita, et ka vähestes tööstusharudes naudivad firmad sellist luksust, et nende toormega varustajad jätkavad tootmist ka kahjumiga ja nii aastast-aastasse.

Isegi kui hinda tõstetakse on farmerid endiselt hinnakõikumise riskide meelevaldas. Selle probleemiga tegelemiseks on Maailmapanga egiidi all loodud erasektori grupp, mis üritab aidata väiketootjaid hindade volavuse osas. Töörühm ühendab endas kindlustus- ning finantsasutusi arenenud ja arenguriikides. Mitmetes riikides on koostamisel pilootskeemid. Projekti idee on anda farmeritele turupõhised vahendid tagamaks nende toodetud kohvile kindel miinimumhind.

Osana sellest projektist viidi Nikaraaguas läbi uurimus, et hinnata tootjate hulgas nõudlust sellise teenuse järgi. Tulemused näitasid, et isegi siis kui hinnad on väga madalad peavad farmerid lisatasu maksmist vajalikuks, et tagada nende kohvi õiglase turuhind lähemas tulevikus. Farmer maksaks seega 'kindlustuse lisatasu', mis annaks talle õiguse, mitte kohustuse, müüa oma kaupa määratud hinnaga.

Säilitada ja luua väärtust tõstvat suutlikust

Farmerite jaoks on üks väheseid viise, kuidas nad saavad töödeldes tõsta toodangu väärtust parema kvaliteedi saamiseks. Kooritud ja säsis vabastatud kohv toob ka parema hinna kui töötlemata marjad. Väikesemahulised investeeringud sobivatesse tehnoloogilistesse lahendustesse võivad anda farmerite jaoks märkimisväärsed tulemusi.

Näiteks Kolumbias on Kolumbia Kohvi Föderatsioon välja töötanud transporditava, mootoril töötava mehhaanilise seadeldise, millega saab arabica kohvimarjadest säsi eemaldada. Kui see tehtaks kõikide maapiirkondade farmeritele kättesaadavaks võiks see nende toodangu väärtust kõvasti tõsta. Muidugi mõista peaks selleks, et taolisest teguviisist kasu saada eksisteerima ka turg, mis hindaks kõrgemat kvaliteeti kõrgema hinna vääriks. Riikide valitsustel ja kokkuostjatel (riiklikel ja rahvusvahelistel) on selles suhtes tähtis roll.

Riiklikul tasandil on tootjariikidel tõsine vajadus toodangu väärtust tõsta. See on ülesanne, mis ei kannata oodata ning selle eesmärk on tõsta kõnealustes riikides saagi töötlemise osakaalu. Kuid väärtuse tõstmine ei hõlma mitte ainult saagi töötlemist.

Brändide loomine, turustamine, uute ligipääsuteede leidmine turgudele ning tarbijateni – need kõik kuuluvad väärtuse tõstmise juurde ning tootjariigid peavad sellest endale suurema tüki saama.

Luu maaelu arengu jaoks reaalsed alternatiivid

Doonorite toetust vajavad kõik tootjariigid, kes on enda jaoks arendanud teostatava kohvitoodangu vähendamise ning vaeste farmerite aitamise plaani. Näiteks Vietnam on viimasel ajal rääkinud vajadusest vähendada oma madalakvaliteediga ning kahjumit põhjustava robusta sortide tootmist. Sellised plaanid vajavad ülemineku- ning tootmise mitmekesistamise toetusi, mis peamiselt keskenduks vaesemate klasside naiste seisukorrale.

Üldiselt vaadates peab kohvi asendavat tootmise mitmekesistamist vaatlema teiste tarbekaupade seas valitsevate negatiivsete trendide taustal. Rahvusvahelise üldsuse lähtumine ühtsest integreeritud lähenemisest on tarbekaupade puhul oma aja ära elanud.

Kokkuvõte

Kohvituru toimimine praegusel kujul põhjustab hädasid kõikjal arenguriikides. Ei saa enam kauem ignoreerida sellise süsteemi tõttu enim kannatavate vaeste farmerite ja riikide probleeme. Kohviturg peab hakkama tööle nii vaeste kui rikkaste jaoks.

Tuleb tunnustada eelnevate kohviturule sekkumiste läbikukkumist ning teha sellest omad järeldused. Kuid järeldusi tuleb teha ka praegu toimuvast. Lastes vabaturu tingimustes maailma kõige vaesematel ning võimukaugematel inimestel pidada läbirääkimisi kõige rikkamate ning võimukamatega toob mõistagi kaasa olukorra, kus rikkad saavad rikkamaks ning vaesed vaesuvad veelgi. Situatsiooni ümberpööramiseks on vaja kõigi kohvitööstuses osalevate osapoolte kaasalöömist.

Järgmine aasta on kriitilise tähtsusega. Kohvitootvate riikide valitsused on teinud kokkuleppe, mille kohaselt vähendatakse tootmist läbi kaubeldava kohvi kvaliteedi tõstmise. See plaan töötab vaid suurfirmade ning rikkaste riikide toetusel ja kui seda saadavad pikaajase maaelu arengu mahajäämuse likvideerimisele suunatud meetmed.

Soovitused – Kohvitööstuse päästmisplaan

Pakkumise ja nõudluse vahelise tasakaalu taastamiseks ning maaelu arengu toetamiseks, mis võimaldaks farmeritele kohvitootmisest korraliku elatise, on vaja Kohvitööstuse Päästmisplaani. Plaan peab praeguse kriisi ületamiseks ja stabiilsema turu loomiseks ühendama kohviäri kõik suured osalejad.

Ühe aasta jooksul peaks Kohvitööstuse Päästmisplaan Rahvusvahelise Kohvi Organisatsiooni (ICO) egiidi all saavutama järgnevat:

1. Röstijafirmad hakkavad farmeritele maksma korralikku hinda.
2. Röstijafirmad kauplevad vaid ICO Kvaliteetse Kohvi Skeemi standarditele vastava kohviga.
3. Kohese abinõuna hävitatakse vähemalt viis miljonit kohvikoti, mis toimuks tarbijariikide ning röstijafirmade rahastusel.
4. Luuakse põllumajandustootmise mitmekesistamise fond, et aidata madala tootlikkusega farmeritel leida alternatiivseid elatusvahendeid.
5. Röstijafirmad ostavad järjest suuremas koguses ostma kohvi otse tootjatelt vastavalt Õiglase Kaubanduse tingimustele. Esimesel aastal peaks see moodustama 2 protsenti nende kogutoodangust, hiljem veelgi kasvama.

Päästmisplaan peaks olema pilootprogramm pikema – ajalise Tarbekaupade Majandamise Algatusele, mille eesmärgiks on sobivamate hindade loomine ning alternatiivsete elatusallikate leidmine farmerite jaoks. Programmi tulemused peaksid sisaldama järgnevat:

1. Tootja- ning tarbijariikide valitsused loovad nõudluse ja pakkumise vahelise ebavõrdsuse kaotamiseks mehhanismid, mis tagavad tootjatele mõistuspärased hinnad. Sellistes skeemides peaksid farmerid olema piisaval määral esindatud.
2. Tootjariikide valitsused teevad koostööd vältimaks, et turule ei satuks rohkem tarbekaupu kui seal neid võimalik müüa on.

3. Tootjariigid hakkavad saama toetust, et nad suudaksid realiseerida rohkem oma toote potentsiaalsest väärtusest.
4. Suurdoonorite poolne rahastus programmidele, mis aitaksid vähendada väikefarmerite liigset sõltuvust põllumajanduslikest tarbekaupadest.
5. Lõpevad EL ja USA põllumajanduskaubandust puudutavad topelt standardid, mis piiravad arenguriikide valikuvõimalused väga ahtaks.
6. Firmad hakkavad kõikide tarbekaupade eest maksma korralikku hinda (mis ületab tootmise kulud).

Kohvi Tööstuse Päästmisplaan saab õnnestuda vaid siis, kui sellest võtavad aktiivselt osa kõik kohviturul osalejad. Järgnevad soovitused annavad ettekujutuse elementidest, millega iga kõ nealune grupp saaks plaani õnnestumisele kaasa aidata.

Kohvifirmad

Röstimisfirmad – Kraft, Nestlé, Procter & Gamble, ja Sara Lee

1. Hakkavad farmeritele korralikku hinda maksma.
2. Pühendavad arvestamisväärseid ressursid kohvikriisi likvideerimiseks (sealhulgas rahaline panus kriisi lahendamise projektide toetuseks).
3. Sildistavad kohvitooted vastavalt nende kvaliteedile.
4. Hakkavad ostma järjest suuremates kogustes toorainet vastavalt Õiglase Kaubanduse reeglitele otse tootjatelt. Ühe aasta jooksul peaks see hõlmama kahte protsenti nende kogutoodangust, millele järgneks igaaastane Õiglase Kaubanduse poolt määratud õiglaselt toodetud kohvi osakaalu täiendav suurendamine.

5. Teevad USA valitsuses lobitööd, et viimane liituks uuesti ICO-ga.
6. Võtavad endale selged ning omaalgatuslikud kohustused tunnistada ränd- ning hooajatöölise õigusi, sealhulgas Rahvusvaheline Tööorganisatsiooni ILO konventsioone.

Kohvi jaemüüjad (supermarketid ja kohvibaarid)

1. Nõuavad varustajate käest, et nende müüdud kohvi eest saaksid tootjad õiglast hinda.
2. Edendavad Õiglase Kaubanduse kohvibrände ja tooteid.
3. Nõuavad, et kohvitooted oleksid märgistatud vastavalt kvaliteedile.
4. Starbucks avalikustab informatsiooni oma toorme allika kaubandusliku elujõulisuse kohta.

Valitsused ja institutsioonid

Rahvusvaheline Kohviorganisatsioon

1. Organiseerib ÜRO ja Maailmapanga eestvedamisel 2003 aasta veebruariks/märtsiks kõrgetasemelise konverentsi Kofi Annani juhtimisel selgitades, et osalemine sõltub ühisele eesmärgile pühendumise tahtest ja võimest.
2. Määrab koostöös tootjariikidega, Õiglase Kaubanduse organisatsioonidega ning röstijafirmadega tootjatele makstava korraliku sissetuleku suurusjärgu.
3. Rakendab kvaliteediskeemi, millele eelneb selle mõju uurimine väikefarmeritele.

Maailmapank

1. Määratleb Maailmapanga toetuse tootjariikidele kohvihinna langemise lühiajalise mõju kontrollimiseks, sealhulgas maaelu arengu toetused Vaesuse Vähendamise Strateegia Eelnõu (PRSP) raames. Maailmapank ja IMF peaksid tarbekaupade probleemi lahendamiseks arendama pikaajalise integreeritud strateegia.
2. Jätkab Raske Vólakoormaga Vaeste Riikide (HIPC) progressi jälgimist

oodatava tarbekaupade hindade langusest tingitud eksporditulude langemise kontekstis, ja tagab, et kõik riigid, kes kannatavad tarbekaupade hindade märgatava languse tõttu Otsuse ning Täitmise Hetke vahepealsel ajal HIPC raames, saaksid Täitmise Hetkel automaatselt täiendava võlasoodustuse tagamaks, et see ühtiks 150 protsendise eksportvõla määraga.

3. Annab oma panuse ÜRO Kaubanduse ja Arengu Konverentsi (UNCTAD) ja ICO poolt 2003 aasta veebruariks/märtsiks organiseeritud suure rahvusvahelise kohvikonverentsi õnnestumisse.

ÜRO Kaubanduse ja Arengu Konverents (UNCTAD)

1. Loob tarbekaupade probleemiga tegelemiseks pikaajalise integreeritud strateegia.
2. Organiseerib koostöös ICO-ga suure rahvusvahelise kohviteemalise konverentsi hiljemalt 2003 veebruariks/märtsiks.

Tootjariikide valitsused

1. Teevad üksteisega koostööd selle nimel, et turule ei satuks rohkem tarbekaupu, kui neid seal müüa on võimalik.
2. Asetavad tootmise mitmekesistamise vaesusevähendamise strateegiates keskele kohale.
3. Annavad toetusi farmeritele, kes on sunnitud kohviärist lahkuma, sealhulgas perefarmidesse jäänud naistele.
4. Hoolitsevad farmerite koheste vajaduste eest, sealhulgas:
 - Tehniline ja turustamisalane informatsioon
 - Krediidiskeemid ja võlajuhtimise teenused. Need lisateenused peaksid erilist tähelepanu pöörama naisfarmeritele.
5. Kuulutavad välja sanktsioonid mittekonkurentsipõhiste ärivõtete vastu, mis kahjustavad väikefarmereid.
6. Hindavad ICO Kvaliteediskeemi mõju väiketootjatele, eriti naisfarmeritele.
7. Kaitsevad hooaja- ning istanduste tööliste õigusi,

ja tagavad, et tööseadused oleksid kooskõlas ILO konventsioonidega ning et neid järgitaks. Erilist tähelepanu tuleks pöörata naistöölise õigustele.

8. Edendavad väiketootjate ja farmerite assotsiatsioone ja ettevõtteid, et tugevdada vaeste farmerite positsiooni riiklikel kohviturgudel.

Tarbijariikide valitsused

1. Annavad ületootmise vähendamiseks poliitilist ja rahalist toetust, mis hõlmab:
 - Toetust ja rahalist abi ICO Kvaliteediskeemile, mis hõlmab igast tarbijariigist turule siseneva kohvi kvaliteedi monitooringut ja saadud informatsiooni kohest avalikustamist
 - Veel kehtivate tariifide kaotamist
 - Madalaima kvaliteediga kohvivarude hävitamist
2. Toetavad ICO-t kui foorumit, kus tootjad ja tarbijad saavad kohvikriisi lahendamise nimel tööd teha.
3. Suurendavad Ülemereriikide Arenguabi raames maaeluarengu ja elatusallikate rahastamist.
4. Motiveerivad röstimisfirmasid viima rohkem tehnoloogilisi lahendusi ja toodangu väärtust tõstvat töötlemist arenguriikidesse.

Tarbijad

1. Ostavad rohkem Õiglase Kaubanduse kohvi.
2. Paluvad jaemüüjatel ladustada rohkem Õiglase Kaubanduse tooteid.
3. Nõuavad, et firmad lähtuksid hinnapoliitikast, mis garanteerib farmeritele korraliku sissetuleku.
4. Nõuavad jaemüüjatelt/röstimisfirmadelt paremat toodete sildistamist vastavalt kohvi päritolule.
5. Nõuavad, et pensionifondide juhid tõstataksid alltoodud küsimused.

Investorid

1. Julgustavad röstimisfirmasid kohvituru pikaajalise jätkusuutlikkuse nimel vastu võtma selliseid varustamis skeeme ja hinnapoliitikat, mis annaksid tootjatele sissetuleku, mis ületab tootmise kulud ja kaitsma kohvitootmises osalevate tööliste õigusi.
2. Väljendavad kohvifirmadele, milledesse nad investeerivad suhtumist, et vaeste farmerite elu parandamine hinna- ja varustamispoliitika raames on hädavajalik riskivaba mainekujunduspoliitika tagamiseks.

Taustauuringud

- ¹ 'Ida-Aafrika Kohviturud: Kohalike reageering globaalsetele väljakutsetele või globaalsed reageeringud kohalikele väljakutsetele', Stefano Ponte, Arengu Uuringute Keskuse uurimus 01.5 Kopenhagen, september 2001
- ² Oxfami taustauuringud Peruu, *veez* 2002
- ³ 'Ida-Aafrika Kohviturud: Kohalike reageering globaalsetele väljakutsetele või globaalsed reageeringud kohalikele väljakutsetele', Stefano Ponte, Arengu Uuringute Keskuse uurimus 01.5 Kopenhagen, september 2001
- ⁴ 'Kvaliteet, turunduse struktuur ja farmerite tasu kakao ja kohvi tootmises', seminaritöö, Christopher Gilbert, ESI & FEWE B, Vrije Universiteit, Amsterdam, aprill 2002
- ⁵ Ibid.
- ⁶ Oxfami taustauuringud Hondurases märts 2002
- ⁷ Oxfami taustauuringud Etiopias, aprill 2002
- ⁸ Oxfami intervjuud Dak Laki, Buonsoni ja CuMgar provintides, mai 2002
- ⁹ Oxfami taustauuringud Peruu, *veez* 2002
- ¹⁰ Oxfami taustauuringud Etiopias, aprill 2002
- ¹¹ Oxfam America poolt SCAA konverentsi ajal korjatud intervjuud, mai 2002
- ¹² 'Põllumajandusabi', OECD, detsember 2001
<http://www.oecd.org/pdf/M00029000/M00029854.pdf>
- ¹³ IFAD avaldus Rahvusvahelisel Arengu Rahastamise Konverentsil, Mehhiko, märts 2002 (IFAD koduleheküljel)
- ¹⁴ 'Kokkumängitud reeglid ja topeelstandardid: kaubandus globaliseerumise, ja võitlus vaesuse vastu', aprill 2002, Oxford: Oxfam
- ¹⁵ Ibid
- ¹⁶ 'Kohvibude ületootmine halvendab Latiina-Ameerika hädasid', Peter Fritsch, Wall Street Journal, 8 juuli 2002
- ¹⁷ 'Spetsialistid tõstavad kohvi kvaliteetjookide hulka', Adrienne Roberts ja Andrew Bounds, Financial Times 5 juuli 2002
- ¹⁸ FLO poolt määratud kokkuleppehinnad
- ¹⁹ NRI/DFID uurimus Õiglase Kaubanduse liikumise kohta
- ²⁰ Kraft Foods ja ettevõtmised kolmandates riikides
- ²¹ FLO antud läbimüügi põhinev joonis
- ²² DataMonitor joonised, märts 2002
- ²³ See on osa Maailmapanga poolt läbi viidud Arenguajavade tööst Vaata
<http://www.worldbank.org/prospects/indexold.htm>
- ²⁴ 'Kõrgendatud HIPC algatus ja pikaajalise välisvõla jätkusuutliku juhtimise saavutamine', Maailmapanga kolumistaruportid, kevad 2002
- ²⁵ 'Burundi üleminekuperioodi toetusstrateegia', Maailmapank, *veez* 2002
- ²⁶ 'Burundi: üleminekustrateegia 1999-2001', Maailmapank, juuli 1999
- ²⁷ 'Üleminekuperioodi vaesuse vähendamise strateegia, IMF ja IDA ühine eksperthinnang, jaanuar 2001
- ²⁸ 'Madalad kohvihinnad: põhjused ja võimalikud lahendused', Nestlé presentatsioon CSR Europe'ile, 12 juuli 2002
- ²⁹ 'Kohvikriisi perspektiivis', Panos Varangis ja Bryan Lewin, Maailmapank, 9 märts 2002
- ³⁰ Põhineb professor Christopher Gilbert modelleeringul, mis arvestab iga miljoni hävitatud koti kohta 2 sendist tõusu naela kohta ICO komposiithinnas. Analüüs viidi läbi 2001 aastal. Oxfami joonised põhinevad väga madala kvaliteediga, ubade eemaldamisel hinnaga 15 senti/nael. Eksportitulede tõus, kasutades ICO andmeid, põhineb 2000/01 rohelise kohviga 84.189 miljoni koti suurusel ekspordil ja keskmisel ICO komposiithinnal 47.84 senti/nael, andes rohelise kohviga 2000/01 aasta eksportituluks \$5.314miljonit. Oxfam eeldab, et eksport jääb samasse suurusjärku 2001/02, kuid on maha arvanud eemaldamisele kuuluvad 5miljonit kotti. See teeks eksporditava rohelise kohviga kogusuuruseks 79.189 miljonit kotti uue parema hinnaga 57.84 senti/nael, mis teeb rohelise oa ekspordituluks \$6,043 miljonit. Kasu oleks mõnevõrra suurem, kui arvestada eksportituluksse sisse ka 5 miljonit töödeldud kohvi tootjariikidest.
- ³¹ Oxfami taustauuringud Ugandas, *veez* 2002
- ³² Ibid.
- ³³ Kohandades kaalu kaotust arvestades

Casasbuenas, C. (2002) 'Kohvi Hondurases: Kriis või võimalus?'

Crabtree, J. (2002) 'Intervjuud Peruu Kohvifarmeritega' (hispaania keeles) ja 'Intervjuud Peruu kohvitööstuse esindajatega' (inglise keeles)

ICARD (2002) 'Kaubanduse liberaliseerimise mõju farmeritele Dak Laki provintsis' (saadaval 2002 lõputlõbi Vietnami Põllumajanduse ja maaeluarengu ministeeriumi)

INESA (2001) 'Le Café en Haiti: Situation Actuelle at Plaidoyer pour une Amélioration de la Situation Socio-economique des Producteurs' (saadavak inglise ja prantsuse keeles)

Jean-Kufuor, K.S. (2002) 'Kohvi väärtuseahele'

Knight, P. (2002) 'Intervjuud Brasiilia kohvitööstuse esindajatega'

Mayne, R. (2002) 'Kohvikriis Kafa provintsis Etiopias'

Oxfam (2001) 'Kohviturg: taustauuring' Oxfam (2001) 'Kibe kohv: Kuidas vaesed maksavad kinni kohvi hinna languse' (saadaval inglise ja prantsuse keeles)

Pérez-Grovas, V., E. Cervantes and J. Burstein (2001) 'Mehhiko kohvisektori', Oxford: Oxfam

Sayer, G. (2002) 'Kohvi tulevik: langevate maailmahindade mõju Uganda farmeritele, töölajatele ja eksportijatele', Oxford: Oxfam

Oxfami programm kohvitootjatega

Oxfam annab igal aastal 1.6 miljonit toetust mitmetele kohvipiirkondade arenguprogrammidele – Kesk-Ameerikas, Mehhikos, ja Karibi piirkonnas, Lõuna-Ameerikas, Ida-Aafrikas ja Ida-Aasias. Nende programmide eesmärgiks on vaesemate kohvifarmerite tululukorra parandamine läbi nende äride ning tehniliste oskuste suurendamise ning läbi uurimuste, nõustamise ja kampaaniate korraldamise alase toetuse andmise. Samuti hõlmab see abi väikefarmeritele kohvitööstusest lahkumise ning tootmise mitmekesistamise ning toodetava kohvi kvaliteedi parandamise jaoks.

Oxfam teeb koostööd Õiglase Kaubanduse liikumisega, mis on vaeseid kohvifarmereid ülemaailma märkimisväärselt aidanud. Oxfam on toetanud mitmes piirkonnas tekkinud Õiglase Kaubanduse võrgustikke eesmärgiga tugevdada tootjaid ning seista laiemate kaubandus-poliitiliste küsimuste eest.

Oxfam International on 12 arenguagentuurikonföderatsioon, mis kokku töötavad 120 riigis kõikjal arengumaades: Oxfam Ameerika, Oxfam-Belgia, Oxfam Kanada, Oxfami Välisabi (Austraalia), Oxfam UK, Oxfam Hong Kong, Intermon Oxfam (Hispaania), Oxfam Iirimaa, Novib Oxfam Holland, Oxfam Uus-Meremaa, Oxfam Quebec, ja Oxfam Saksamaa. Palun helistage või kirjutage täiendava info saamiseks ükskõik millisesse agentuuri.

Oxfam Ameerika
26 West St.
Boston, MA 02111-1206, USA
Tel: 1.617.482.1211
E-mail: info@oxfamamerica.org
www.oxfamamerica.org

Oxfam Kanada
Suite 300, 294 Albert St.
Ottawa, Ontario, Kanada K1P 6E6
Tel: 1.613.237.5236
E-mail: enquire@oxfam.ca
www.oxfam.ca

Oxfam Québec
2330 rue Notre-Dame Ouest
Bureau 200, Montréal, Québec
Kanada H3J 2Y2
Tel: 1.514.937.1614
E-mail: info@oxfam.qc.ca
www.oxfam.qc.ca

Oxfam Iirimaa
Dublin Office:
9 Burgh Quay, Dublin 2, Republic of Ireland
Tel: 353.1.672.7662
E-mail: oxireland@oxfam.ie
Belfast Office:
52-54 Dublin Road, Belfast, BT2 7HN, UK
Tel: 44.28.9023.0220
E-mail: oxfam@oxfamni.org.uk
www.oxfamireland.org

Oxfam UK
274 Banbury Road, Oxford, OX2 7DZ, UK
Tel: 44.1865.311311
E-mail: oxfam@oxfam.org.uk
www.oxfam.org.uk

Oxfam-Belgia
Rue des Quatre Vents 60
1080 Brüssel, Belgia
Tel: 32.2.501.6700
E-mail: oxfam@oxfam.be
www.oxfam.be

Novib Oxfam Holland
Mauritskade 9
2514 HD Hague, Holland
Postiaadress: P.O Box 30919,
2500 GX
Hague, Holland
Tel: 31.70.342.1621
E-mail: admin@novib.nl
www.novib.nl

Intermon Oxfam
Roger de Llúria 15
08010 Barcelona, Hispaania
Tel: 34.93.482.0700
E-mail: intermon@intermon.org
www.intermon.org

Oxfam Saksamaa
Greifswalder Str. 33a
10405 Berliin, Saksamaa
Tel: 49.30.428.50621
E-mail: info@oxfam.de
www.oxfam.de

Oxfam Hong Kong
17/F, China United Centre
28 Marble Road, North Point
Hong Kong
Tel: 852.2520.2525
E-Mail: info@oxfam.org.hk
www.oxfam.org.hk

Oxfam Välisabi
156 George St. (Corner Webb Street)
Fitzroy, Victoria, 3065 Austraalia
Tel: 61.3.9289.9444
E-mail: enquire@caa.org.au
www.caa.org.au

Oxfam Uus-Meremaa
Level 1, 62 Aitken Terrace
Kingsland, Auckland
New Zealand
Postiaadress: P.O. Box 68 357,
Auckland 1032, New Zealand Tel:
64.9.355.6500
E-mail: oxfam@oxfam.org.nz
www.oxfam.org.nz

Oxfam Internationali Advokaadibürood

1112 16th Street, Suite 600,
Washington, DC 20036, USA
Tel: 1.202.496.1170
E-mail:
advocacy@oxfaminternational.org
www.oxfaminternational.org

Rue des Quatre Vents 60,
1080 Brüssel, Belgia
Tel: 32.2.501.6761
E-mail: sonia.vila-hopkins@oxfaminternational.org

15 rue des Savoises
1205 Geneva
Tel: 41.22.321.2371
E-mail: celine.charveriat@oxfaminternational.org

355 Lexington Avenue, 3rd Floor,
New York, NY10017, USA
Tel: 1.212.687.2091
E-mail: nicola.reindorp@oxfaminternational.org

“Ladina-Ameerika kohvifarmerid kannatavad viimase saja aasta hulleima kriisi käes. Ma palun kõigil, kes sellest kasvavast hädast hoolivad, see raport läbi lugeda. Loodan, et kasutate seda omapoolse propaganda tegemiseks, et takistada töökate kohvifarmerite langemist veelgi sügavamale vaesusesse neile rahvusvaheliste firmade poolt makstavate hindade tõttu.”

Raúl I del Aguila, Junta Nacional del Café de Perú
(Peruu Kohvifarmerite Organisatsioon)

“Kohvikriisi pakilisust ei saa liialt rõhutada. 25 miljonit kohvifarmerit sõltuvad sellest, kas valitsused, firmad, kohvikooperatiivid, ametiühingud ja NGOd suudavad kokku tulla ja hinnalanguse probleemi lahendada.

Rahvusvaheline Kohviorganisatsioon tekitab Oxfami kampaaniat, mis aitab selle lahenduse leidmisele suuresti kaasa.”

Néstor Osorio, tegevdirektor,
Rahvusvaheline
Kohviorganisatsioon

“Kui mõned firmad oleksid vähem ahnemad, oleks madalaimal jõukusastmel olevatel inimestel palju rohkem. Me saame anda oma panuse avaldades poliitikutele selle hulluse lõpetamiseks survet ostes Õiglase Kaubanduse kohvi. Loodan, et inimesed toetavad Oxfami püüet muuta kaubandus õiglaseks”.

Chris Martin, Inglise rokkbänd “Coldplay”

WHAT'S THAT IN YOUR COFFEE?

Poverty and misery for coffee growers, massive profits for big coffee companies.
If you love coffee but find it hard to swallow, join us now and demand a decent price for poor farmers.

www.maketrade-fair.com

MAKE TRADE FAIR

